

РУСИНИ

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXXI, č. 4/2021

• **Вызначный русиніста і єден з главных кодифікаторів русиньского літературного языка на Словакії – доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., і штатный орден, якым був оцінений.**

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Доцент Василь Ябур ся став першым русиністом, котрого оцінив президент Словакії, в тім припадї президентка СР Зузана Чапутова, котра му передала Орден Прибінів крест III. класы главно за кодифікацію русиньского языка.

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД., Інститут русинського
язика і культури Пряшівської університету у Пряшові, Словачія

Василь Ябур дістав Прибинів крест III. класу за кодифікацію русинського язика на Словачії

Президентка Словацької республіки Зузана Чапутова 27. юна 2021 почас святочного церемоніалу в братіславській Редуті передавала державны оцініня 24-рём особностям. Оцініня были уділены з нагоды 28. рочніці выникнутя Словацької республіки (1. януара). Хоць тотя святочна церемонія ся традично одбывать в януарі, тот рік была перенесена на юн з причіны пандемії. Уділінём державных оцінінь глава державы оцінює особы за їх вынятковы або вызначны заслугы на благо Словацької республіки, демокрації, обраны і безпечности державы, за выслідкы діятельства або за їх іншы вызначны чіны. Тот рік меджі оціненыма був і Василь Ябур, єден із кодифікаторів русинського языка на Словачії. **Став ся першым русиністом, котрого оцінив президент Словачії.** Василь Ябур дістав од президентки Словацької республіки Прибинів крест III. класу за вынятковы заслугы о розвиток Словацької республіки і за заслугы при кодифікації русинського языка на Словачії.

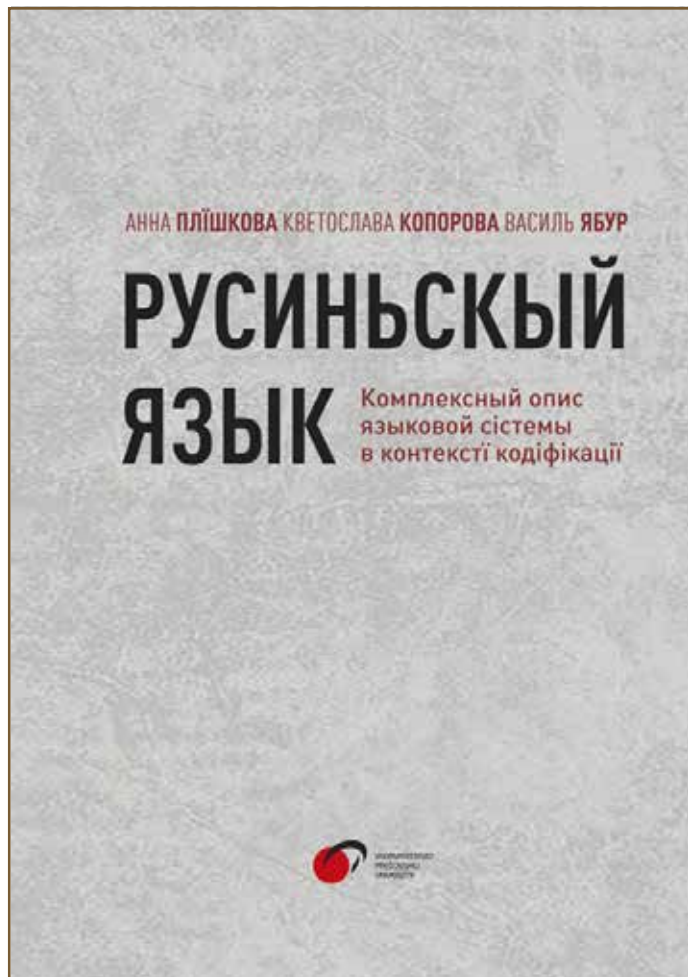
Доц. ПгД. Василь Ябур, к. н., ся народив 28. 10. 1936 в Стаціні, окрес Снина. У роках 1954 – 1958 штудовав на Высокій школі російского языка і літературы в Празі (російський язык – український язык). В році 1969 на Універзиті Коменського в Братіславі здобыв академічний титул ПгДр. у сфері російского языка. На тій істій універзиті здобыв і далшы два титулы: в році 1987 научный титул кандидат наук в научнім одборі Языкознательство конкретных языковых групп – Російський язык, а в році 1971 в тім самім одборі научно-педагогічний титул доцент.

По скончіню високошкольских штудій в роках 1961 – 1964 робив на Педагогічнім інституті в Кошіцях, в роках 1964 – 1977 на Катедрі російского языка Педагогічної факулты в Пряшові Універзиты П. Й. Шафаріка в Кошіцях (одборный асистент), в роках 1977 – 1987 на Катедрі языків УПЙШ в Кошіцях (одборный асистент), в роках 1987 – 1993 на Катедрі русістікы і западной філології Педагогічної факулты Універзиты Конштантіна Філозофа в Нітрі, в роках 1992 – 1993 на Факулті гуманітних наук Высокой школы педагогічної в Нітрі (одборный асистент, доцент).

Выразну зміну в ёго професіоналінім заміряню приніс рік 1989, по котрім ся зачінать процес третёго народного возроджіня карпатських Русинів, в тім числі і Русинів у бывшій Чехословації, пізніше в самостатній Словацькій республіці. Перша і найрепрезентатівніша русинська організація на Словачії в контексті свого народно-возродного програму Русинів як єдну з главных задач

ОБСЯГ

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: Василь Ябур дістав Прибинів крест III. класу за кодифікацію русинського язика на Словачії	1
Вышла довгоочекована публікація	3
Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: Русинський язык в ролі урядного язика: новий статус і новы проблемы русинського языка на Словачії (2)	5
Инж. Петро ШТЕФАНЯК, ПгД.: Ку закончіню списованя жытелів	10
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Український парламент не узнав Русинів за корінный народ	11
Наталія МАЛЕЦКА-НОВАК: Чого желати на 30 років?	11
Мгр. Михал Павліч, ПгД.: ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2021 ч. 4	13
Гелена ГІЦОВА-МІЦОВЧИНОВА: За шыроке море	13
Людміла ШАНДАЛОВА: Напю ся водічкы: Чістота, О найменшых, Дары, Дітятко маленьке, Ісуску мій, Впала роса, До церкви, Неділя, Серденько	15
Штефан СУХЫЙ: Незабудка: Стариньскы ластівкы, Левячий зуб, Балада о малині, Горнятко, Крум-крум-крум!, Злата рыбка	17
Меланія ГЕРМАНОВА: Дітём про радость і поучіня: Белавы листочки	20
Выголошений 8. Літературный конкурс Марії Мальцовской	20
Севериян КОСОВСКИЙ: 10 років выпробуваня, радости, смутку і великих успіхів	23
Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ: 70-роча од народжіня культурного діятеля меджі Русинами Америки	25
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Сто років од народжіня владыкы Іоанна Семедія	25
Мгр. Анна КУЗМЯКОВА: Іван Русинко – вызначный культурно-сполоченський діятель на Словачії	28

поставила перед себе кодифікацію русинського языка і його заведжіня до розлічних сфер культурно-сполоченьского жывота Русинів на Словакії, главно але до школьської сфери. В інтересі сповніня той задачі в роках 1993 – 1994 Русинська оброда здобыла штатну підпору на заложіня і роботу Інштїтуту русинського языка, котрый ся поступно мав стати частёв тогдышнёй Універзіты Павла Йозефа Шафарїка в Пряшові як нове научно-педагогічне pracovisko, респ. катедра русинського языка і літературы. З обектївних причїн але тот інштїтут надале зістав єднов із частей Русинської оброды в Пряшові, про котру веджіня організації ініціатївно глядало професїоналных лїнгвістів і научных робїтників. Доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., ся в році 1994 став в рядї другим (по доц. ПгДр. Юрієви Панькови, к. н.) директором того інштїтуту, під веджінем котрого ся завершыла приправа потребных приручників про формалне выголошіня кодифікації русинського языка на Словакії – правил правопису русинського языка, ортографїчного словника, пятаязычного словника лїнгвістїчных термінів, учебників про основны школы і под. По скончїню штатной підпору діятельства інштїтуту В. Ябур в роках 1995 – 1996 робив як

дідактїк про русинський язык на деташованім робочім місцю Штатного педагогічного інштїтуту в Пряшові. Выслідком ёго работы є приправа першых двох вызначных концепцій, якы были потребны про заведжіня предмету русинський язык і култура до школьської сїстемы Словацькой републікы. Перша „*Koncepcia vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti*“ (1996) акцентовала основны прїнципы алтернатївного навчаня і сполоченьску потребу жытелїв СР русинської народности навчаня в материнськїм языку, друга „*Koncepcia vyučovania rusínskeho jazyka ako materinského na základných školách s vyučováním rusínskeho jazyka*“ (1996) вытворила основны про навчаня материнського языка у словацькых школах. Розроблїнем методологїї навчаня русинського языка доцент Ябур ся занимав як научный робїтник Інштїтуту про баданя навчаня і культур народностей УКФ у Нітрі в роках 1997 – 1999.

Рік 1998 ся про словацьку русинїстїку став переломным. В тім році ся на Словакії родить нова і барз вызначна етапа про розвиток високошкольської русинїстїкы, котра якбы сімболїчно была споєна з паралелным vznikом самостатной Пряшівской універзіты у Пряшові. Неоддумнов частёв той етапы, доконця єй протагонїстом ся став правї доц., ПгДр. Василь Ябур, к. н. Зачїнаючи од того року русинїстїка на Пряшівскїй універзітї здобыла вызначну штатну підпору із шпецїфічної дотації Міністра школьства СР, котра таков формов русинїстїку підпорує доднесь. Од септебра 1998 доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., актївно і неунавно робить наперед як доцент і научный робїтник на Одділіню русинського языка і културы Інштїтуту народностных штудїй і чужїх языків ПУ (1998 – 2006), пізніше Інштїтуту регіоналных і народностных штудїй Пряшівской універзіты (2007 – 2008). Почас того періоду робить над методологїєв навчаня русинського языка на Пряшівскїй універзітї і приправов „*Programu prehĺbeného štúdia rusínskeho jazyka pre študentov Učiteľstva pre 1. stupeň základných škôl Pedagogickej fakulty PU v Prešove*“. Тот програм ся на ПУ реалїзовав в роках 2000 – 2006. Сучасно в тім періодї – по змінї високошкольського закона в році 2002 – зачав із колегами з Одділіня русинського языка і културы Інштїтуту нароодностных штудїй і чужїх языків ПУ приправлєвати концепцію історїчно першого у середній Европі бакаларьского штудїйного програму „*Rusínsky jazyk a literatúra (v kombinácii)*“, про котрый ПУ здобыла акредїта-

цію в році 2005. О два роки пізніше сполупрацював на приправі тыж історічно першого магістерського штудійного програму „*Rusínsky jazyk a literatúra (v kombinácii)*“, про який ПУ здобыла акредітацію в році 2009. В тім періоді на основі рішіння ректора ПУ проф. РНДр. Рене Матловіча, ПгД. і по схваліню Академічним сенатом ПУ, од 1. марця 2008 на ПУ выник самостатный **Інштїтут русиньского языка і культуры ПУ**, котрого не одділнов частёв ся стає і доцент Василь Ябур.

У своїм ціложывотнім научно-педагогічним діяльстві ся доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., занимав проблематиков порівнуючой і функчной лінгвістікы а од року 1994 главно приправов нормативных приручників русиньского языка. **Під ёго веджінём была приправлена і зреалізована кодїфікація русиньского языка на Словакії в році 1995.** Наслідно ся став сполуавтором учебників русиньского языка про середні школы і високошкольских учебників морфології і синтаксісу русиньского языка, главно але історічно першой по році 1989 *Граматыкы русиньского языка* (2015). За свою роботу в розвою русиністікы в словацькім і меджінароднім

контексті був оцінений двома найвысшыма оцінінями в русиньскім культурно-сполоченьскім жывоті: *Премієв св. Кіріла і Методія за розвиток русиньского языка* (2007) і *Премієв Александра Духновіча за вызначне діло про русиньскый народ* (2015), котры уділює Карпаторусиньскый научный центр в США. Округлый стіл Русинів Словакії Василёви Ябурови уділив

Орден Адолфа Добрянського IV. класы за вызначный вклад до розвитку русиньского языка (2002) а Пряшівска універзіта му уділила *Стріберну медайлу за ціложывотне діло і ёго вызначный вклад до сферы науки і освіти* (2019).

Теперь ся припоюеме ід вшыткым ґратулантам доц. ПгДр. Василёви Ябурови, к. н., і тишиме ся ведно з ним із здобытя штатного оцініня Словакії – **Прибинів крест III. класы за вынятковы заслугы о розвиток Словацькой републікы і за заслугы при кодїфікації русиньского языка на Словакії.** При тій нагоді желаме му главно міцне здоровья, і вірїме, же іщі зробить много хосенного у розвою русиністікы нелем в словацькім, але і меджінароднім контексті.

Вышла довгоочекована публікація

Книжка є барз хосенна про вшыткых, котры ся займають русиньскым языком активно або пасівно. Але не стачіть, же цінна публікація зо своїма 544 сторінками вышла по дакількорочній роботі А. Плїшковой, К. Копоровой, В. Ябура і кол., але жебы стала книжков каждого Русина, тым веде пишучого або чїтаючого по русиньскы. Мала бы быти прыята главно вшыткыма окремыма особами, організаціями, органами, інштїтуціями або редакціями на Словакії, котры хоснують русиньскый літературный язык. Перестаньме ся уж бавити каждый на своїм русиньскім языковім пісочку і зьєдїньме ся у вжываню найновших правил, сучастёв котрых є ортографічний і граматічний словник.

Треба іщі додати, же тоту научну публікацію і єдночасно високошкольскый учебник выдала Пряшівска універзіта в Пряшові в рамках грантового проекту КЕґА. На приближїня публікації уводїме Вступне слово авторів: „По 25-ёх роках од кодїфікації русиньского языка на Словакії (1995) выходить третє выдання правил русиньского правопису, котрых інтегралнов частёв є правописный і граматічний словник. Така подоба правил правопису є штандартна про каждый нормативный язык. Правила русиньского правопису на Словакії в такій подобі – як єдна публікація ведно зо словником – выходять по першый раз.

Першы правила правопису русиньского языка были выданы у звязи з кодїфікацієв русиньского языка в році 1994. Їх подоба і шырша обягова структура выходили з тогдышнєй сітуації, детермінованой абсенцієв на Словакії будьякого учебника ці приручника сучасного русиньского языка. То значіть, же в данім часі (1994) то была перша а зарівно єдина научна публікація, котра была призначена про активных вжывателів русиньского літературного языка на Словакії. Выходячі з уведженой сітуації, в першых правилах окрем правописных норм і прїнціпів были опублікованы тыж основы фонології, формотворїня і основы синтаксісу, што не є

штандартным при выдаваню публікацій такого характеру. Правописный і граматічний словник (1994, 2007) дотеперь все быв выданный як самостатна публікація.

По десятѣх роках (в році 2005) была выдана публікація *Русинський язык в зеркалі новых правил про основны і середні школы з навчанём русиньского языка* – де суть уведжены зміны у правилах правопису по десятѣх роках, а в році 2007 к ним прибывають *Русиньска лексіка на основі змін у правилах русиньского языка (Правописный і граматічний словник)*.

Самособов, правила з року 1995 не вирішили (а ани реално не могли вирішити) вшиты проблемы правопису, бо тоты ся обявлявали лем поступно – в сістематічнім практичнім хоснованю правописной нормы языка в розлічных сферах жывота. Ани другы (корігованы) правила не были сконціпованы у єднотливых пунктах так, жебы были у языку выявлены дакотры шпещіфікы і історічны явы, котры суть харак-

терны праві про русиньскы діалекты і одлишують їх од сусідніх діалектів і языків.

Практика хоснованя русиньского языка іншпировала кодифікаторів к далшым змінам, котры бы мали вести к вирішіню новонастоленых проблемів правопису – сформулованём далшых пунктів у правилах правопису. Также публікація, котру предкладаєме в першім ряді активным хоснователям русиньского літературного языка на Словакії, поставила сі за ціль доповнити правила русиньского правопису. Выслідком той работы є:

- Корекція дакотрых уж ествуючих правил так, жебы были про вживателів єднозначнішы.
- Сформулованя правил правопису, якы регулюють недорішены проблемы правопису єднотливых частей речі.
- Доповнїня правил правопису великих букв у властных назвах і корекції лінгвістичной термінології.

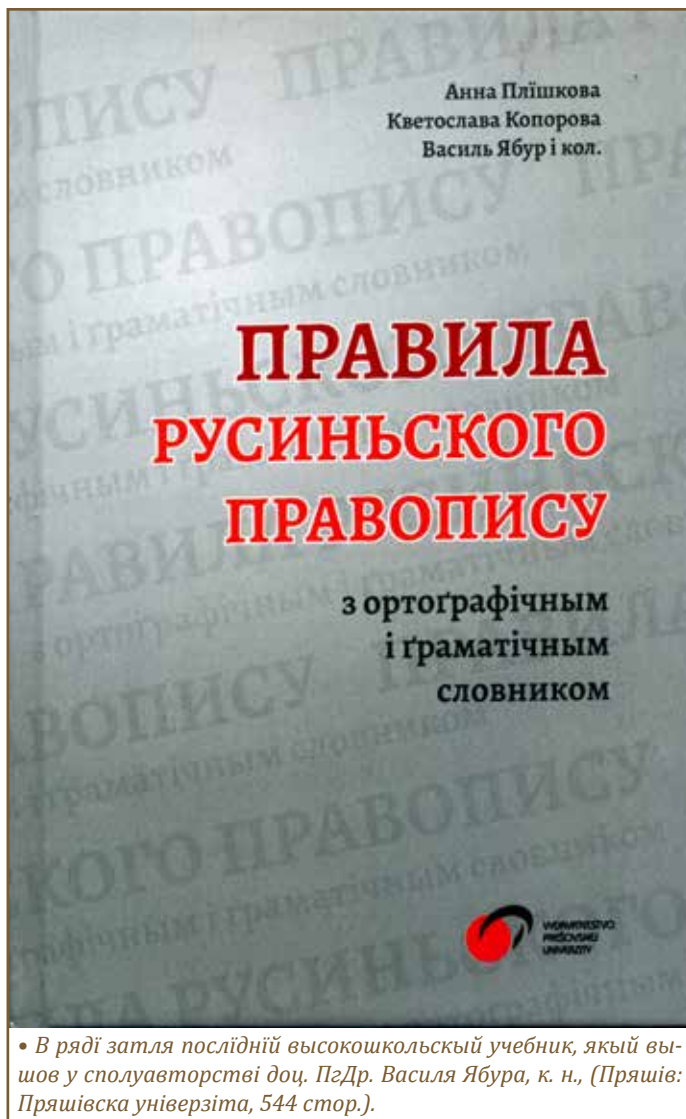
На основі приятых заключінь языковой комісії, ІРЯК ПУ рекомендовав, **жебы про вшитых выдавателів русиньских періодічных і непериодічных, друкованых і интернетовых медій зачали нижеуведжены зміны платити од 1. мая 2018** з тым, же прияты зміны будуть зафіксованы в самостатній публікації – *Правила русиньского правопису з ортографічным і граматічным словником* (2019).

Вшиты зміны суть закомпонованы до єднотливых пунктів правил, з акцептацієв тых змін є конціпованый таксамо правописный і граматічний словник.

Кедьже цілём приятых корекцій є передовшыткым зліпшыти правописны нормы, можеме предпкладати, же такы зміны прийме русиньска громада, хоснуюча русиньскый язык у своїм професіоналнім жывоті, з порозумлінём.

Віриме, же конціпованы правила правопису ведно із розшыреным о новы слова правописным і граматічным словником припоможуть розвою культуры русиньского літературного языка на Словакії.

-а3-

Русиньскый язык в ролі урядного языка: новый статус і новы проблемы русиньского языка на Словакії (2)

4. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РУСИНЬСКОГО ЯЗЫКА В УРЯДНІЙ СФЕРІ НА СЛОВАКІЇ

Вжываня русиньского языка в СР, як сьме уж увели, регулує основный закон штату – Устава СР, конкретны законы і правны нормы, як і высше споминаны меджінародны конвенції і договори о правах особ, які належать к народностным меншынам. Кедьже СР доднесь не має шпеціалный закон о народностных меншынах, право на вжываня мінорітных языків в уряднім контактї регулує Закон о вжываню языків народностных меншын (1999). Подля нёго особы, які належать к народностным меншынам і подля посліднёго списованя людей в селі/місті творять найменше 20% жытельства, мають право в такім селі/місті в уряднім контактї вжывати свій материньскый язык. В нїм мають право: писомно ся обертати на штатны і самосправны орґаны а тыж дістати в нїм писомну одповідь; мати надписы на публічных інштїтуціях; мати урядны формуларі; вести засіданя теріторіальных самосправ і выступати на них в материньскім языку; вести кронікы; означовати улїці і іншы містны географічны назвы.

Міров практичної аплікації закона ч. 184/1999 в урядній сфері сьме ся уже скоріше занимали в дакількох роботах.¹ Вызначны інформації сьме здобыли тыж з історічно-соціологічного баданя Словацькой академії наук в Кошіцях (Gajdoš a kol., 2001). На основі того по списованю людей в році 2001, респ. і по далшім списованю в році 2011 сьме могли ясно сконштатовати, же урядна сфера вжываня русиньского языка од самого зачатку была і є довгодобо стагнуочов, і хоць кількість жытелїв русиньской народности в каждім списованю людей од року 1991 все наростала, так як тыж наростала кількість сел/міст, в котрых Русины творять мінімално 20% населїня: кедь в році 1991 таких сел/міст было 68, то в році 2001 їх было уж 92, а в році 2011 аж 123. То чом же у тій сфері довго не видно позітивны зміны? Є то лем винов довгодобой абсенції штатного орґану, котрый бы дозерав над імплементациєв приятої легіслативы, або і винов недостаточных ініціатів самой народностной меншыны, респ. ей лідрів, про котрых дана сфера вжываня русиньского языка была і все є мімо їх зорного угла. Видить ся нам, же выслідок є комбінацієв обидвох факторів, і хоць не мож повісти, же ниякы ініціативы не были розвинуты.

К тым визначнішым ініціативам, в котрых Русины проявили інтерес апліковати законне право на вжываня свого материньского языка в урядній сфері, належить протестна петіція по реалізації приятого Закона Народной рады СР ч. 191/1994 о означованю сел/міст в языку народностных меншын.² Внаслідку аплікації того закона села/міста, в котрых жыло мінімално 20% жытелїв русиньской народности, дістали офіціалны двойязычны таблічки з назвами своїх сел/міст не зо словацько-русиньскыма, але зо словацько-українськыма назвами, т. є. друга назва, котра має сігналізувати етнічну приналежность законом становленой кількості жытелїв даного села/міста, была декларована в українськім языку. Высвітлити тот став мож было двома факторами: а) політичным – практичну реалізацію уведженого закона підпорувала в тім часі парламентарна Партія демократічної лївіці, в рядах котрой были і членове а зарівно офіціалны представителі української народностной меншыны на Словакії; б) культурно-сполоченьскым – абсенція літературного русиньского языка в тім часі была єдным з міцных протиарґументів, які не довели в 68 русиньских селах назвы вводити в згоді зо законом і таблічки з двойязычныма назвами реалізувати в другій части подля русиньского правопису. Але за нецілый рік по приятю в СР тзв. „табличкового закона“ настала діаметрално інша сітуація – 25. януара 1995 была выголошена кодифікація русиньского языка і основный протиарґумент зникнув. Наслідно представителі русиньских орґанізацій ся дожадовали зміны надписів на двойязычных таблічках – подля правил русиньского правопису. Але аж до року 2019 практично нияка зміна не настала. Найправдоподобнішов причінов порушованя приятої легіслативы была економічна, але своє місце наїсто ту мало тыж слабе дожадованя ся імплементациї закона репрезентантами русиньских орґанізацій, як і самых представителїв і жытелїв даных сел.

Аналогічна сітуація была тыж в означованю улїць і інших географічных назв, публічных будов і інштїтуцій. Наприклад, ани єдна із школ із навчанєм русиньского языка мінімално 20 років од приятя закона ч. 191/1994 і мінімално 10 років од приятя закона ч. 184/1999 не мала в двойязычній назві текст в русиньскім языку. Наopak, і ту ся утримовали парадоксны сітуації: хоць школа мала двойязычну таблічку, але зась лем словацько-українську, і хоць український язык ся в містных школах давно перестав

учіти а кількість жытелів української народности в селах/містах не досягвала 20% з кількості жытелів. Подобно то было з назвами на склепах, рештавраціях, поштах і под., на котрых або ся іщі заховали двойязычны словацько-українскы назвы, або на них были новы назвы, але уж лем у словацькім языку. Назнак зміны сьме зареєстровали може аж о 10 років пізніше од приятя закона ч. 184/1999, і то лем в поєднанных припадах в означіню будов містной самосправы або штатной справы, конкретно в Меджілабірцях і Чабинах, де з ініціативы старостів, респ. пріматорів і предностів обводных урядів были іншталованы словацько-русиньскы назвы інштитуцій.

Евідентно ліпшу ситуацію в аплікації русиньского языка в уряднім контактї в СР мож было відіти при ёго вживаню в устній формі. Як основный інструмент комунікації ся вживав на засіданях містных самосправ, главно в селах/містах з перевагов по русиньскы бісідуючого жытельства і з перевагов по русиньскы бісідуючих посланців містных самосправных органів. Але писомна агенда з тых засідань ся вела лем в языку словацькім, што є очівісно детерміноване незнанём правил русиньского правопису особами повіреныма робити такы записы, респ. неовладанём графемічной сістемы русиньского літературного языка, т. є. азбуки.

Од року 2005 дакотры урядны інформації, напр. ознаны о часі і місцю реалізації волеб, зачали выдавати в русиньскім языку органы Пряшівского самосправного края, т. є. края, в котрім жыє основна маса Русинів. У ситуації кедь в СР є абсенція урядных тлумачників до русиньского языка, переклады собі забезпечовали у русиньскых народностных організацій або у лінгвістів з Інштитуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты. Таксамо поступали дакотры штатны органы перед акціями цілоштатного характеру, напр. Штатістичный уряд СР перед списованём людей, котрый выдає в згоді з приятов легіслативов розлічны поучіня, выголошіня і іншы визначны інформації в мінорітних языках.

Русиньский язык мож вживати тыж в писомнім контактї з Канцеларієв верейного хранителя прав (омбудсмана), яка свої формуларі выдає в мінорітних языках, враховано русиньского. Право на вербалну комунікацію в уряднім контактї Русины вивживають тыж в судных процесах на языково змішаных теріторіях, а то без призываня тлумачника, вдяка близкости і зрозумілости русиньского і словацького языка.

В послідніх роках евідүеме частіше вживаня русиньского языка в урядній сфері почас церьковных обрядів – вінчанок, хрестин, погробів і под., переважно в грекокатолицьких парохіях на северовыході Словакії, што прямо корешпонує з ініціованём і реалізацієв русиньской пасторачной практикы з боку части русиньскых священників Пряшівской грекокатолицькой епархії.

Найміцнішу позицію в уряднім контактї мало і має вживаня русиньского языка меджі русиньскыма ор-

ганізаціями і дакотрыма штатныма народностныма інштитуціями так в рамках СР, як і в меджінароднім контексті – справила в комунікації меджі членьскыма організаціями Світового конгресу Русинів. Вшыткы засіданя органів тых організацій, але і їх писомна агенда ся вели і ведуть в русиньскім языку з рівноцінным дотримованём норм окремых літературных варіантів. В меджінароднім контексті ся на сполочных акціях таксамо вживають в устній формі окремы літературны варіанты русиньского языка. Писомна агенда на цілорусиньській уровни ся веде в залежности од походжіня особы повіреной таков роботов, в дотеперішній практиці то все была норма літературного языка Русинів на Словакії.

Можеме конштатовати, же по році 1989, але главно по кодифікації русиньского языка (1995), по приятю закона ч. 184/1999 і надвязных законів і по ратифікації харты языків (2001) нароста міра вживаня русиньского языка в урядній сфері на Словакії. Але думаєме собі, же докладніше, але в першім ряді сістематичне мерькованя на тот аспект русиньского языка з боку лідрів русиньскых організацій бы могло выразно помочи розшырїню законного вживаня русиньского языка. Є то визначный момент нелем з погляду пропагації материньского языка внутрі етніка, але і з погляду плеканя позітивного одношіня к нёму у розлічных верьств як русиньского жытельства, так ай других народностных меншын. Шырше заступліня русиньского языка в уряднім контактї має таксамо барз визначный психолінгвістичный аспект. Членам того етніка дає можность усвідомити собі, же їх літературный язык має достаточну міру достоїности і про вживаня у высшых сферах жывота, як є лем каждоденна комунікація в кругу родины і же є рівноцінный з другыма мінорітныма языками.

В сучасности, мінімално в послідніх пятёх роках, в СР єднозначно видиме дінаміку у процесі імплементації русиньского языка в урядній сфері і в аплікації языковых прав народностных меншын. О тій темі ся нелем же вели частішы діскусії, але штат створив властны інструменты на слідованя імплементації языковых прав народностных меншын. Посередництвом Уряду уповномоченого влады СР про народностны меншыны Уряду влады СР³ зачінають цілено реалізовати конкретны практичны крокы, жебы ся ситуація довгодобой стагнації (дакотрых) мінорітных языків в урядній сфері змінила. І хоць многы штатны уряды в регіонах, у яких жыють народностны меншыны у законом становленій кількості, ся тов темов ініціативно не займають, або може ани о тім не знають, ці не хотять знати, бо нихто їх к тому не вызыває і не выжадує ани не котролює міру аплікації языковых прав народностных меншын в урядній сфері в контексті їх правомочей, на основі приятых законів жытелі СР мають легітімне право і в урядній комунікації зо штатныма урядами, містнов самосправов і теріторіалнов самосправов вживати в устній і писомній формі свій материньский язык.

Правила вживаня языків народностных меншын

в писомній формі в уряднім контактї регулує новелізований Закон ч. 184/1999 З. з. о вживаню языків народностных меншын у формулаціях пізніших приписів.⁴ Подля § 2 того закона мінорітны языки в писомнім уряднім контактї ся можуть вживати тогды, кедь жытелі, які належать к народностным меншынам і мають місце стабільного бывання в данім селі/місті, творять на основі двох за собов наслідуючих списовань жительствова в селі/місті найменше 15% жительствова, причім тотя границя зачне платити аж по списованю людей в році 2021 (дотеперь платити границя 20%). На основі того в СР в писомнім уряднім контактї мож хосновати мадярьскый, русиньскый, ромскый, українськый і німецькый язык, а то в селах зафіксованых в наряджіню влады СР ч. 221/1999 З. з.⁵ Доведна іде о 656 сел/міст з мінорітным жительствова, причім апликація русиньского языка в уряднім контактї ся в сучасности дотыкати 68 сел (подля списованя людей з року 1991) з русиньским жительствова у 7 окресах на северовыході Словакії: Бардеєв, Гуменне, Меджілабірці, Свідник, Снина, Стара Любовня і Стропків. Свій материнськый язык жытелі СР мають право вживати в комунікації з органом містной штатной справы, органом територіальной самосправы і територіально самосправов створенов юридично особов. Урядам у селах/містах зафіксованых у тім наряджіню жытелі СР мають право в своїм материнськім языку предкладати розлічны писомны листины – жадости, доказы, пропозиції і под., і на них дістати одповідь в тім языку, в якім ся на уряд обернули.

Є позитівне, же міра апликації языковых прав про народностны меншыны в СР ся в послідніх роках підвищує – посередництвом активнішой і ефективнішой работы Уряду уповномоченого влады СР про народностны меншыны, в компетенції котрого є агенда языковых прав народностных меншын. Зарівно але процес їх апликації на конкретных урядах отворять і новы, а не малы проблемы, на рїшаня яких уряды в данім моменті не суть достаточо приготовлены, бо окрема мадярьского языка апликацієв інших мінорітных языків в уряднім контактї ся дотеперь Словакії никотрый штатный орган шпеціално не занимав. Зато Уряд уповномоченого влады СР про народностны меншыны ся довшыи час снажить глядати оптималны рїшіня на законну апликацію языковых прав вшиткых высше уведжених народностных меншын. Як найбівшы проблемы вводить: абсенцію єднотной одборной термінології в мінорітных языках, абсенцію двойязычных формуларів і недостаточну кількість урядників компетентных вести урядну комунікацію в мінорітных языках. З тым цілём створив пять порадных робочих груп з одборників про окремы мінорітны языки (мадярьскый, німецькый, ромскый, русиньскый і українськый),⁶ які партіципують на імплементації Закона ч. 184/1999 о вживаню языків народностных меншын в уряднім контактї. Без огляду на уведжени проблемы, ёго дотеперішні ініціативы принесли свої першы конкретны резул-

таты, які мож відіти главно в динамічнім розвою візуальной двойязычности – двойязычнім означованю публічных міст, штатных і самосправных урядів і інституцій, школ, влакових і автобусовых заставок і под., дале в перекладах легіслативных документів, урядных формуларів про уряды штатной справы, містной і територіальной самосправы. На основі планованых кроків зробив визначный прогрес у будованю слабо розвинутой одборной термінології про тоту сферу,⁷ але і в підвишованю языковых компетенцій з мінорітных языків у урядників з конкретных одборів окресных урядів.⁸ Проект, в рамках якого ся в СР першы такы компетенчны курзы реалізовали в році 2019 про мадярьску і русиньску народностну меншыну,⁹ мав назву *Розвой мадярьско-словацькой і русиньско-словацькой білінгвалной компетенції з адміністративных жанрів*. Участниками курзів у русиньскім языку в першій етапі проекту были лем робітници Окресного уряду в Меджілабірцях із штирєх одборів: організачного, катастрального, крізового ма-нажменту і енваіроментального.

Стимулюючим моментом про розвой языковых компетенцій штатных урядників у мінорітных языках в СР був рік 2018, коли на основі ініціативы уповномоченого влады СР про народностны меншыны была до Выглашки Уряду влады СР ч. 126/2017, котров ся становлюють деталы о підвишованю освіти штатных урядників, зафіксована і можливість розвою компетенцій в языках народностных меншын.¹⁰ Наслідно уповномочений ініцівав дакілько робочих дискусій з Міністерством внутра СР, Факултов середнёевропских штудій Універзіты Конштантіна Філософа в Нітрі і Інштитутом русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты з цілём найти оптималны можности на реалізацію того проекту. На основі заключінь із уведжених дискусій ся од мая 2019 реалізовали курзы з мадярьского языка про 59 робітників з восьмох окресных урядів, а наслідно з русиньского языка про 8 робітників з Окресного уряду в Меджілабірцях. Курзы в розсягу 40 годин были заміряны на комунікацію і реторіку в мінорітнім языку, білінгвалну урядну корешпонденцію, правопис і методіку перекладу.

Заміром проекту ініціованого уповномоченим влады СР про народностны меншыны СР, який бы мав продовжовати і в будучности, є, жебы ефективна і отворена верейна справа служыла каждому жытелєви без будьякой языковой барьеры і жебы в будучности така форма освіти штатных урядників ся реалізовала і в інших штатных резортах. На наш погляд, найідеалніше бы было, як бы на урядах штатной справы в кождім окресі, де жыють конкретны народностны меншыны, были створены робочі місця про особы з належныма языковима компетенціями вести урядну комунікацію нелем устну, але главно писомну в мінорітнім языку. Самособов, реалізація того проекту в русиньскім контексті є діаметрално інакша, як напр. в мадярьскім, бо є значно лімітована недостатком високошкольских абсолвентів ру-

синьского языка. Але істо має і свій позитивный аспект: уведжены курзы, якы ся реалізовали заты лем в Меджілабірцях, могли їх участників ходем счастья мотивовати веце ся інтересовати о літературный русиньскый язык, подумати над оптимальными возможностями ёго апликації в урядній сфері на їх одділнях, дали їм основны інформації о кодифікованім русиньскім языку, о сферах апликації русиньского языка дома і в заграничу і т. д. Но, природно, указали і дакотры негативны аспекти того процесу, а то ліміты – ці особны, або інституціональны, якы зо собов процес підвишованя статусу русиньского языка на уровень урядного несе, респ. може принести. А тот фактор зась може быти про многых демотивуючим, бо може засягнути до дотеперішнёго штандартного комфорту штатных робітників.

Усвідомлюєме собі, же абсенція комплексной освіти в русиньскім языку каждого штатного робітника і інституцію все буде лімітовати у практичнім вживаню літературной нормы русиньского языка, главно в писомній формі. Дочасным рішінём даной сітуації про них є забезпечованя перекладів урядной писомной корешпонденції в русиньскім літературнім языку посередництвом екстерных фірем. Такых фірем, якы у звязи з імплементацієв высше уведженых законів в СР розшырили своє первістне заміряня і на русиньскый язык, у посліднім часі ся обявило дакілько. Тот новый феномен, хоць із шыршого погляду є про Русинів і русиньскый язык позитивным, але мож го розуміти лем як зачаточне і дочасне рішіня в процесі заведжіня русиньского літературного языка до урядной сфери, т. є. до сфери, яка спомеджі вшыткых сфер, в яких ся СР завязала апліковати русиньскый язык і як сігнатарьска країна харты языків, найвеце стагнуе. Прічыны стагнації сьме уж назвали высше. Помагать їм і тот факт, же близкость словацького і русиньского языка практично ани не выжадовала, ани не мотивовала самых Русинів, не то іщі штатны резорты, до компетенції котрых конкретны уряды верейной справы належать, тов темов ся спеціально займати. Закони і языковы права в демократічній країні але мають платити єднак про вшыткых обчанів і їх материньскы языки, а з того погляду ініціативы уповномоченого влады СР про народностны меншыны суть правилными і легітимными. Лемже без жадостей, імпульзів і ініціатів з боку самых Русинів каждый закон, языкове право або і тота найменша ініціатива компетентного уряду відповідного за їх апликацію зістане лем на папірю. До якої міры штатны субекты і їх ведучіх робітників у регіонах компактно заселеных Русинами новы ініціативы уповномоченого Уряду влады СР про народностны меншыны ословлять або нї, укаже час. Мы уж теперь знаєме, же тоты амбіції ся дадут наповняти лем тогды, кедь мають ініціатора, план реалізації і дозоруучій, респ. контрольный орган. Доказы о тім приносить і заты послідня, пята Справа о вживаню языків народностных меншын на території СР за роки 2019 – 2020 (Správa, 2020), але тыж попередні штири справи¹¹ выготовлёваны од

року 2012 в двойрічных ціклах Урядом влады СР в кооперації з Урядом уповномоченого влады СР про народностны меншыны. Вызначну часть 5. справы творить якраз інформація о ставі повніня повинностей выпливаючїх із закона ч. 184/1999 о вживаню языків народностных меншын у формуляціях пізнїшых приписів, а то у сфері вживаня мінорітних языків органами містной штатной справы, організачными частями озброєных безпечностных зборів і захранных зборів, органами теріторіальной самосправы і юридичными особами створеныма органами теріторіальной самосправы в селах/містах зафіксованых в законі ч. 184/1999 З. з.

З цілём здобыти комплексный і структурований образ о ставі вживаня мінорітних языків Уряд уповномоченого влады СР про народностны меншыны інформації зберав поесередництвом розсяглої анкеты, до котрой были загорнуты релевантны сферы вживаня мінорітних языків. В порівнаню з попередніма роками анкета была доповнена вопросами з области языковых компетенцій в мінорітних языках. Із 638 вшыткых ословеных сел/міст было 56 таких, котрых ся тыкали вопросы повязаны з русиньскым языком а 12-ох ся тыкали вопросы заміряны на два языки (т. з. тых сел/міст, в яких жыла законна кількість двох народностей) – русиньскый і український (11) ці русиньскый і ромский (1). Села/міста мали одповісти на 79 вопросов із 7 тематичных областей вживаня мінорітних языків в компетенції органів теріторіальной самосправы: означіня в языку народностной меншыны, урядный контакт, двойязычны документи, язык засідань теріторіальной самосправы, інформованя людей, фінанчний аспект споеный з апликацієв закона і заключны вопросы. Предметом анкеты была уж третій раз область вживаня мінорітних языків юридичными особами створеныма органами теріторіальной самосправы.

Анкета была заміряна і на вживаня мінорітних языків органами штатной справы. Із 89 ословеных субектів штатной справы (окресны уряды, уряды роботы, соціальных діл і родины, данёвы уряды, мытны уряды, регіональны ветеринарны і потравиновы справы, регіональны уряды верейного здравотництва і штатны архівы) штири были в селах/містах з русиньсков мінорітов.

Анкета принесла вцілку оптимістичны інформації із сел/міст з русиньскым жытельством, де уряды не авізовали великы проблемы з вживанём русиньского языка ани в устній, ани в писомній формі, навыше в порівнаню з попереднім періодом ся підвишив інтерес о вживаня русиньского языка в писомнім уряднім контактї. В роках 2019 – 2020 было заевідованых доведна 8 подань од людей в русиньскім языку в трьох селах/містах, на порівнаня, в роках 2017 – 2018 было заевідоване єдно поданя, передтым ани єдно. По першыраз были заевідованы жадости о выданя двойязычных урядных формуларів, верейных листин (родны, вінчалны і умертны листы), общо обовязных приписів. Справа в заключіню конштатує,

же условия вживання міноритних мов ся в цілм в СР зліпшыли, причім у русиньскій меншыны ся уводить вызначна міра наростаня кількості поданых жадостей і зліпшіня в области інформованя в русиньскім мову (Správa 2020: 70). Таксамо сондованя в органах штатной верейной справы (2 окресны уряды, 1 мытний уряд і 1 уряд роботы) в селах/містах з русиньсков міноритов принесли позітвны выслідкы в ефектвнншм дотримованю закона о двойязычнм означіню (назвах) органів у штатнім і в русиньскім мову (96%, в р. 2018 – 80%) (Správa 2020: 81), в підвишнію кількості органів штатной справы, котры забезпечують урядну комунікацію в міноритнім мову своїма інтернума робітниками (88%, в р. 2012 – 63%) (Správa 2020: 84), в уводжованю інформації о можности інформованя людей в міноритнім мову на виднім місті (урядна або інформачна табла, интернетова сторінка – 98%, в р. 2018 – 63%) (Správa 2020: 89), в наростаню кількості писомных подань в русиньскім мову (з цілкового чісла 279 было 63 в русиньскім мову) (Správa 2020: 89), у выдаваню двойязычных формуларів, вживаню міноритного мову на засіданю органу верейной справы, уводжованю інформації о огрожіню жывота, здравя або маєтку (34%, в р. 2018 – 9%) (Správa 2020: 95), у вживаню надписів і ознамів на інформованя людей (46%, в р. 2018 – 19%) (Správa 2020: 97). Органы, враховано русиньскых сел/міст, тыж одповіли на вопрос – до якої міры поважують за проблем практичну аплікацію Закона ч. 184/1999 З. з.: безпроблемову аплікацію закона означіло 63% урядів (в р. 2018 – 48%), счаси проблемову 29%, проблемову 8% урядів (в р. 2018 – 17%) (Správa 2020: 105). Як главны причіны звичайно уводили комбінацію факторів: недостаток кваліфікованых робітників, недостаток фінанцій, недостаточна одборна підпора. Справа конштатує, же за слідований період настало зліпшіня аплікації цітованого закона в селах/містах з мадярьсков, русиньсков і ромсков міноритов.

Штатна справа в порівнаню з минулым періодом зліпшыла аплікацію закона у вшыткых слідованых областях у селах/містах з мадярьсков і русиньсков міноритов. Пята справа тыж конштатовала резервы в аплікації закона, які бы мож было рішати ціленим приїманєм до роботы в урядах робітників з належныма мововыма компетенціями а сучасно жебы ся бівшы акцент приділяв сістематічному підвишваню мововых компетенцій робітників штатной справы, главно в овладаню одборной термінології в міноритних мовах. Ефектвнм інструментом бы могло быти тыж створіня компензачного фонду, з якого бы органы штатной справы і теріторіальной самосправы рефундовали наклады споены з аплікацієв закона, який укладать повинности, але не уводить здрой на фінанчне забезпечіня їх повніня.

5. ЗАКЛЮЧІНЯ

На основі повідженого можемо конштатовати, же законна повинність практичної аплікації русинь-

ского мову в урядній сфері ставлять Русинів в СР до новой сітуації. Нова сітуація значить і новы можности на зміну їх статусу як народностной меншыны, так і на зміну статусу їх літературного мову, який в новодобій історії попершыраз аж зачатком 21. стороча реално зачінають здобывати кредит урядного мову, і хоць Закон о вживаню мову народностных меншын в СР платить од конца 20. стороча, т. є. уж выше 20 років. Теоретічно бы то могло значіти і нову мотивацію про підвишнію інтересу Русинів учіти ся і штудовати русиньскій мову, почінаючі матерьскыма школами а кончаючі високошкольскыма штудіями. Отворіня можностей здобыти на основі знаня літературного русиньского мову роботу у штатній сфері а по скончіню штудій вернути ся назад до русиньского регіону могло бы быти добров мотивацієв і про розвой русиньского школства, але і про навертаня ся школованых молодых людей назад до родного краю, што бы пригамовало вылюднєваня русиньскых регіонів на северовыході Словакії. Ці то так буде, укаже нелем час, але і якість штатной стімулації зачатых ініціатів заміряных на аплікацію русиньского мову в урядній сфері. Але таксамо і оптімалний мововый розвой, котрый бы доволив релатівно успішному функціонованю русиньского мову в даній сфері в будучности. Домашня і меджінародна легіслатива суть наставены так, жебы тот процес міг быти успішний. Першы успіхы властно суть на світї і припадають іщі на конець 20. стороча: 1. з недавного діалекту vznikнув літературний мову; 2. русиньскій літературний мову здобыв домашню і меджінародну акцептацію як офіціальний мову самостатной народностной меншыны; 3. як такий є храненый домашнєв і меджінароднов легіслативов і має право вживати ся в розлічных сферах жывота. А то є солідний фундамент к тому, жебы з декларованой категорії „креккого“ мову (Atlas 2012) русиньскій мову не впав до категорій низшых. Списованя людей в році 2021 нам занедовго назначіть, до якої міры єго выслідкы будуть корешпондовати з назначеныма прогнозами у вступі нашой статії.

ЛИТЕРАТУРА

- Atlas of the World's Languages in Danger. New edition of the Atlas of Endangered Languages.* (2012). UNESCO. Retrieved 30 April 2012.
- GAJDOŠ, M. a kol. (2001). *Rusíni/Ukrajinci na Slovensku na konci 20. storočia. K vybraným výsledkom historicko-sociologického výskumu v roku 2000.* Prešov: UNIVERSUM.
- KONEČNÝ, S. a kol. (2002). *Sebareflexia postavenia a vývoja Rusínov na Slovensku. Niektoré výsledky etnosociologického výskumu na severovýchodnom Slovensku v roku 2002.* Prešov: Robert Vico – vydavateľstvo.
- PLIŠKOVÁ, A. (2015). *Rusínsky jazyk v kontexte Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.* In: *Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku – 20. výročie kodifikácie : IV. Medzinárodný kongres rusínskeho jazyka. Prešovská univerzita 23. – 25. 09. 2015.* Ed. K. Koporová. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, s. 202-231.
- PLIŠKOVÁ, A. (2016). *Rusínske masmédiá na Slovensku v kontexte Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.* In: *Dynamické procesy v súčasnej slavistike.* Ed. K. Koporová. Prešov: Prešovská univerzita, s. 101-129.
- RUNDESOVÁ, T. (2013). *O 30 – 50 rokov hrozí, že Rusíni na Slovensku sa celkom asimilujú. Naznačuje to desaťročný trend.* In: *Prežije rusínsky jazyk na Slovensku? : Zborník výstupov projektu ČEMERICA II.* Bratislava: ZIRS, 2013, s. 18-34.

ІНТЕРНЕТОВЫ ЗДРОЇ

EURÓPSKA CHARTA REGIONÁLNYCH ALEBO MENŠINOVÝCH JAZYKOV. Správa výboru expertov predložená Výboru ministrov Rady Európy v súlade s článkom 16 Charty. Piata správa. Slovenská republika. Štrasburg, 30. apríl 2019. Доступне онлайн на: <https://www.mzv.sk/documents/10182/3736745/001+201118+Pr%C3%ADloha>.

INTERAKTÍVNY ATLAS SVETOVÝCH JAZYKOV V OHROZENÍ. Доступне онлайн на: <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap>.

SPRÁVA O STAVE POUŽÍVANIA JAZYKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY ZA OBDOBIE ROKOV 2019 – 2020. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2020. Доступне онлайн на: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2020/597>.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (v znení č. 244/1998 Z. z., 9/1999 Z. z., 90/2001 Z. z., 90/2001 Z. z., 140/2004 Z. z., 323/2004 Z. z., 323/2004 Z. z., 463/2005 Z. z., 92/2006 Z. z., 210/2006 Z. z., 100/2010 Z. z., 356/2011 Z. z., 232/2012 Z. z., 161/2014 Z. z., 306/2014 Z. z., 427/2015 Z. z., 44/2017 Z. z., 71/2017 Z. z., 137/2017 Z. z., 40/2019 Z. z., 40/2019 Z. z., 99/2019 Z. z.). Доступне онлайн на: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>.

Zákon č. 184/1999 z. z. o používaní jazykov národnostných menšín (v znení č. 318/2009 Z. z., 204/2011 Z. z., 287/2012 Z. z.). Доступне онлайн на: <https://www.epi.sk/zz/1999-184>.

ПОЗНАЧКЫ

1 Plišková, A. (2006). *Списовный язык карпатских Русинів: проблемы становления, кодификации, акцентации и сфер функционирования*. Dizertačná práca. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava, s. 68-71.; Plišková, A. (2007). *Rusínsky jazyk na Slovensku : náčrt vývoja a súčasné problémy*.

Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, s. 62-103.; Plišková, A. (2009). *Русинський язык на Словеньску*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, с. 74-123.

2 Zákon č. 191/1994 Z. z. Národnej rady Slovenskej republiky o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín. Доступне онлайн на: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1994-191>.

3 Splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny. Доступне онлайн на: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/>.

4 Zákon č. 184/1999 z. z. o používaní jazykov národnostných menšín (v znení č. 318/2009 Z. z., 204/2011 Z. z., 287/2012 Z. z.). Доступне онлайн на: <https://www.epi.sk/zz/1999-184>.

5 Позерай реф. 5.

6 Jazykové poradné skupiny. Доступне онлайн на: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//8449/jazykove-poradne-skupiny/>.

7 Odborné terminologické slovníky v jazykoch národnostných menšín. Доступне онлайн на: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//odborne-terminologicke-slovniky-v-jazykoch-narodnostnych-mensin/>.

8 Začína sa jazykové vzdelávanie štátnych zamestnancov v maďarskom a rusínskom jazyku. Доступне онлайн на: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//zacina-sa-jazykove-vzdelavanie-statnych-zamestnancov-v-madarskom-a-rusinskom-jazyku/>.

9 Першы курсы в маďарьскім языку ся вели од конца мая 2019 року а продовжовали до конца рока 2019. В русиньскім языку ся курсы реалізовали в двох етапах: перша 24. – 25. октобра і 30. – 31. октобра 2019, а друга в новембру 2019.

10 Vyhláška č. 126/2017 Z. z. Úradu vlády Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o vzdelávaní štátnych zamestnancov. Доступне онлайн на: <https://www.epi.sk/zz/2017-126>.

11 Справы о ставі вжываня языків народностных меншын в СР за roky 2012 - 2018 суть доступны онлайн на: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//spravy-a-koncepcne-materialy/>.

Інж. Петро ШТЕФАНЯК, ПгД., *председа Округлого стола Русинів Словакії*

К закончіню списованя жытелів

Дня 13-го юна ся скончіло асістоване списованя жытелів на Словакії. Красна сімболика по тім, што сьме одсвятковали День Русинів. Дякуєме вам, котры сьте при списованю думали на то, же русиньска народность є частєв вашой ідентіты і доповнює розмаїтость Словакії.

Віриме, же к русиньскій народности ся приголосило векше чїсло, як то было при остатнім списованю перед десятєма роками. Бо ціла декада ся несла в атмосфері позітївной енергії і неунавной роботы представителів інштїтуцій.

Завершінєм активностей были кампанї з назвов **Рік русиньско-го села**, а главно фінална кампань **Сьме Русины**. На розлічных онлайн і офлайн активітах і наперек тырваючій пандемії сполупрацовало 30 субектів, 60 добровольників, представителі самосправ. Кампань доказала ословити понад 200 тисяч людей через соціалны сїті, зазначїла дакілько міліононы чїсла зображїнь візуалів кампанї. Драгы і дакотры фреквентованы місця были лемованы веце як 110-єма білбордами, а першыраз і бігбордом. Поштовы скринькы сьме засобили 60-єма тисячами летаків, села плаґатами, радіоспотами,

телевізію відеоспотами, прїнтовы медії популарїзачныма статями, соціалны сїті множестном інтересностей.

Великым і в історії Русинів вынятковым успіхом є реалізація сполочной кампанї, на котру надызали поступно Русины в Польщі, Чеській републіці, Маďарьску, Сербії, Хорватії ці Румунії. Вывжытя єдного візуалного концепту і слоґану підкреслило важность сполупрацы Русинів жыючїх в розлічных енклавах в рамках країн Европы.

Дякуєме вшыткым добровольникам, професіоналам і нашым особностям, котры ся запоїли до відеокампанї, бо без них бы не годна была мати кампань такы розміры. А покля бы нам і кампань не принесла выснены шта-тістїчны даны, принесла нам знаня, же сполупраца і коордінація приносить довгодобы і мірятелны резултаты.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Український парламент не узнав Русинів за корінний народ

Верховна рада України 1-го юла 2021-го року схвалила в другім читаню пропозицію Закона о корінних народах України. За закон голосовало 325 посланців, што є понад конштитуцну векшыну в парламенті.

Свої голосы дали вшыткы парламентны фракції, окрем Опозиційной платформи – За жывот (Опозиційна платформа – За життя). В законі суть за корінны народы України узнаны лем **кримскы Татари, Караїмы і Кримчаки** – жыдівське насеління, котре бісїдує кримскотатарськым языком.

Хоць Закарпатьска область України стала ся сучастєв України аж по Другій світовій войні, нігда передтым тота теріторія не была частєв України, а народ, котрый доміновав на історічнім Підкарпатю був все русинський, в законі Русины в списку корінных народів не суть.

Приговорили ся лем за Гагаузів

Закон, котрый був приятый українськым парламентом, говорить, же корінным народом України є автохтонна етнічна комуніта, котра ся сформовала на теріторії України і є носителєм самобытного языка і културы. Условієм є і то, жебы такы народы не мали свою такзвану домовску державу.

Русины, хоць сповнюють тоты критерії, до списку корінных народів ся не дістали. Не дістали ся там ани Гагаузы. Но почас обговорїня

пропозиції закона в парламенті посланець Анатолий Урбанський бісїдовав о тім, жебы ся в будучности продумала можливість дати до списку корінных народів України іщі і Гагаузів, котры суть автохтонныма в Молдавії і на Україні. „*Жебы было чути і голосы наших Українців гагаузьского походжїня,*“ повів посланець. За Русинів ся не приговорив.

До Верховной рады України внїс тоту легіслативну ініціативу президент Володимир Зеленський. Зробив то 18-го мая того року, в День памяти жертв геноциды кримскотатарського народа.

Україна довгодобо придушує права Русинів

Приятя закона о корінных народах України, в котрім хыбують Русины, є лем далшым продовжінєм довгодобого придушованя прав Русинів на Україні. Тото зачало комуністичным режімом і тырвать доднесь.

Кієв офіціално не узнає єствованя Русинів. Русины як народность на Україні суть узнаны лем Закарпатьсков областнов радов. Рада тото рішїня прияла в році 2007. Нераз вже тото рішїня было з боку українських націоналістів атакowane.

Наталія МАЛЕЦКА-НОВАК, ЛЕМ.фм, Горліці, Польско

Чого желати на 30 років?

Тридцетка то дакус дивный вік. Гейбы человек уж дозрілий, моментами поважный, але другом ногом іщы фурт в безстарістных двадцетых роках сідит, іщы бы хотіл ся бавити до пізной нocy, хоц силы уж не тоты, хоц час уж не тот.

Як то ся має до тридцеткы нашой Бурсы? Сама не знам як, бо то кус і удавана тридцетка, ліпше речы – реактивувана, шак кед бы правильні рахувал, **то Бурсі 113, а не 30, років уж натріскало.** Три ся нам повторює, а то добрі, бо три то магічне чысло, а наша Бурса як раз тоту магію в собі має.

Яка єст того таємниця? Не раз єм ся заду-

мувала. Ясною одповіді не мам, але пояснити спрібую.

Як уж бесїдувала-м, Бурса свої рокы має, аж і достойну сотку достойні одпразднувала. Хыбаль не выпадат, жебы тридцетка з векшым розмахом проходила... але і тридцетку одсвяткуєме, лем кус пізнійше, як точна дата реактивациі. Треба ся нам одповідньо настроїти,

• Будова Руської Бурси в Голіцях, де є і центр радія ЛЕМ.фм.

привыкнути до мысли, же досправды буде мож ся зыйти, без або іщы з масками на гамбах, але же ся зыйдеме до велькой громады.

Реактивация Руской Бурсы

На днес гордо припомну, што докладні тридцет років тому, 1. червця/юнія 1991 рока зышло ся парунадцет мудрых Лемків і рішыло реактивувати Стоваришыня Руска Бурса, організацію, котра была, ест і буде (так – буде, буде, треба быти кус безстыдным і треба тіж мати почутя своей вартости) важном, преважном.

А тых парунадцет мудрых (подаю за списом в Крайовым Судовым Регістрі, не за симпатийом) то: Богдан Гамбаль, Мирослава Хомяк, Ольга Каня, Анна Гамбаль, Антоніна Коцур, Меланія Клинковска, Олена Дуць-Файфер, Павел Стафиняк, Миколай Падухович, Ігор Горошак, Михал Коцур, Анна Перегрим, Ірена Квока, Ян Квока, Юлія Прокопчак і Маріюш Габура. І машина рушыла наново.

З обовязку, але і з пошаны, выміню пару членів-основателів, котры спрчынили, што адрес: Горлиці, ул. Сенкевича 28 остає од 1908 рока руском енклавом на мапі повітового міста. Першыма бурсаками были м.ін.: о. Василий

Курилло, о. Михаіл Юрчакевич, о. М. Дуркот, о. Григорий Максимович, о. Владимір Калужняцкій, Даміан Бубняк, Григорий Галь.

Вельо священників. По роках, в часі реактивації і пак, буде священників бракувало. Чом? Того не знам пояснити.

Тота сама товды і днес, активна і патріотична

Бурса, давно інтернат для руской молодежи, місце проживання і плекання нашой інтелігенції в патріотичным духу, давала нам освіченых люди. Ци конечный є тот минулый час? Дадала? Но прецін, же ніт.

Бо хоц наштоден інтернатом уж Бурса не ест, то принципы діяня, згідны зо статутом з 1908 рока, надале обовязуют. А тото зас спрчыняют, што Бурса надале видит потребу едукувати нас самых, пошырювати нашы горизонты, а тіж вызначати напрямы. Є, тото певністю складат ся на ей магію, бо коли зачынаме веце знати, зачынаме веце розуміти – а є то надзвычайне, притігат увагу, захоплює, робит нас потігаючыма. Знати – то велика сила.

(Продовжїня на 21. стор.)

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2021 ч. 4

Дорогы читателі, четверте Поздравління Русинів в році 2021... є повне вынятковой... русиньской літур... літіра... літерутіры. Перебачте, але продовжати ся не дасть, то не є тепло, то є регулерный „hіс!“. Мої думкы ся тігають як кебы были з меду, слово ся снажить добігнути зачате речіня, а вшытко нас стоїть веце енергії як обычайні. Тогорочне літо, подля мене, дає забрати і найвекшым любителім тепла, зато Вам намісто вступных шориків нукам навод на русиньске мохіто!

Возьмійте собі джбан холодной воды, до нёй пустьте дакілько коцок леду, придайте мяту і фалаткы цїтроны. Можете ай поцукрити. Потім вшытко замішати і придати послідню тайну інгредієнцію! Не сміє Вам хыбовати літній выбер русиньской літературы. А тоту найдете на слідуючіх сторінках. Чекають ту на Вас тексты русиньской поеткы **Гелены Гіцовой-Міцовчіновой**, молитвочки **Людмілы Шандаловой**, орігіналны віршы **Штефана Сухого**, а наконець є ту і курта проза од **Меланії Германовой**. Таким способом намішаєте свіжый літній мікс, котрый Вам поможе пережыти тоты горячі дні. Майте ся, приятелі, іду собі намішати новый джбан. Будьте здравы, пригласу ся знову зачатком осени!

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Центр языків і культур народностных меншын – Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ

Гелена Гіцова-Міцовчінова

За шыроке море

Під Камянов малёванов
псота превелика,
так як магнет біднотину
тігать Америка.

Уж родічів з діточками
щіпать лем голота,
што ся тайні ку родині
шмыкать споза плота.

Плачуть діточки дрібненькы
плаче жена, мати,
та і отець з плачом кладе
хліб до цідиляти.

Мусить втечі бідный з краю
до панів службыти,
бо не може із родинув
в селі пережыти.

Повтікали дні і тыждні
утікають рочки,
але отець не спомяне
на свої діточки.

Не є хто родину бідну
дома погласкати,
жебы діти перестали
у хыжі плакати.

Уж лем мама тулить свого
Павлика і Ганьку,
бо ты забыв з талярями
вернути ся, няньку.

Днесь, на Святый вечур діти
сидять без стромика,
бо пять років забудливця
гостить Америка.

Зубожена, бліда мати
з дітми за стіл сідять,
а мачанку і капусту
принесла сусіда.

Бо до краю ся вернули
смутны часы стары,
тай родині уж Ісуско
не приносить дары.

Лем богачі понагляють
з дітми на вылеты,
лем панчатам днеська світять
у руках таблетки.

Не отворять уж худобный
з центиками касу,
не з радостёв, із слызами
чекають на спасу.

Хоць і дарів там не было
не была гостина,
але собі заспівали:
Дивная новина.

***

Давна біда попід ноги
уж балваны качать
а нещастна родинонька
із слызами крачать.

Бо порожні уж кешені
і буделярикы,
тай одлітать отець з плачом
аж до Америки.

Хоче ліпшый жывот жыти
і ёго родина,
там спроваджать жена мужа,
мати свого сына.

При розлучці сыночкови
наказує мати:
не забывай ся родині
до краю озвати.

Няй же будуть там щастливы,
сыне, твої крочки,
не забывай у чуджїні
на свої діточки.

Май в памяти свою мамку
та і любу жену,
жебы єм ї не віділа
слызов орошену.

Де ся щастя та і радість
із хыжы поділа,
же нияка вість діточкам
уж не прилетіла.

Понагляють Петрик, Ганька
ку теті Іветі,
може ся їм нянько озве
днесь на інтернеті.

Ани письмо, ани справа
дітєм не приходить,
бо ся отець уж за руку
із фраїрков водить.

У неділю каже Зузка
сестреніці Марі,
же не послав Штефан роки
родині талярі.

А у руках камаратів
таблеты, мобілы,
смуток крыють в оченятах
єго діти мілы.

Жыють діти із матірєв
свій жывот в утиску,
мати денно на стіл кладе
з пиродами миску.

Нерадостне їх дітинство
в хыжі без нотбука,
хоць обімаць і погласкать
материньска рука.

Уж до краю ся вернути
отець не рихтує,
але мама своїм діткам
личко поцілує.

Забыв нянько на родину,
маму, нянька, діти,
ай так колись, хоць старого,
хотять увідіти.

***

Чом не чути од сусіды
уж веселы сміхы?
Бо пташата одлітають
із-під родной стріхы.

Же не мають у валалі
той щастливой долі,
уж і свіжый хліб діточкам
хыбує на столі.

Спорожніли і штоковці
у русиньскім селі,
бо дітина в світі глядять
будку без постели.

Ой, як давно в культураку
гудаци не грають,
бо в чужіну еропланом
з плачом одлітають.

Охабляють нянька, матірь,
жену і діточки,
тай у жалю ся поминуть
молоденькы рочки.

Даш одповідь ты родині
на писемко, сыну,
ці готую, як ся вернеш
велику гостину.

Ці я Боже виховала
з дітины крутєша,
ани поздрав, ани письмо
поштарь не приношать.

Тебе чекать сын і жена
і мала попочка,
розквітатъ у нашім дворі
прекрасна квіточка.

Все чекають коло уха
той щастливой хвілі,
же ся, зрадцє, із чужіны
озвеш на мобілі.

Уж і талаш порожніє
у нашій родині,
ани евро, ани талярь
не послав дітині.

Жебы ся за тебе няньку
мамка не ганьбила,
а під стромик на Рождество
хоць таблет купила.

Ці ты німый, ці ты глухий,
ці в чужині дримаш,
може коло пасу другу
жену уж обнимаш?

Споза бранкы смутны очі
дітей позерають,
тай чекають коли нянько
верне ся до краю.

До холодной, невыгрітой
хыжы треба встати,
коло стола немащений
сухий хліб кусати.

Не напишеш, ці єсь здоровый,
чом єсь невыспатый,
ці ся вернеш ку родині,
дідо баусатый?

***

Выбрав єсь ся, сыне,
за шыроке море,
а дома охабив
жаль, слызы і горе.

Чом ся своїм дітєм
в селі не радуєш,
а в далекім краю
лем чужжіх годуєш.

Твоїм любым в брісі
Цигане уж грають,
за порожнім столом
слызы утерають.

Боже, хто же повість,
яка днесь родина,
кедь спить лем без нянька
в колысці дітина.

Тішить тя, як в гавзі
чужжинка закряче,
не чуєш як дітя
за тобов заплаче.

Із великим гріхом
лігаш під перину,
бо з розкошу, сыне,
забыв-сь на родину.

Хто выведе діти
на розцвиту луку,
кедь уж не памяташ
нянькову науку.

Думаш, же тя можуть
діточки любити,
кедь не мають за што
солодкость купити.

Та і чужій таблет
тримлють в дрібній ручці,
мамоцці збирають
квіточки на лучці.

Зима уж третій рік
снігом в дворі точить,
а в жены і в дітей
заплаканы очі.

***

Стоять малы діти
з плачом при облаку,
бо одлетів нянько
за шыроку млаку.

Скормучена жена
не буде співати,
бо щі невинятко
треба повивати.

Та і стара мамка
там собі нарікають,
де же ся поділа
із міста фабрика.

Де роботу нашли
Михайло і Настя,
в селах під Бескідом
розквітало щастя.

Днесь перед очіма
вселила ся тмота,
не чекать родину
в заводі робота.

Бідный з цідилятём
сідать на ероплан,
бо до робітника
„саметова“ копла.

Утікають в селі
нещастливы рочки,
не посылають родіч
евра про діточки.

Не послав ни нотбук
про дівочку Марьку,
лем смутна при бранці
чекать на поштарьку.

Із божов помочов
підріс уж Іванко,
тай ся просить мамкы,
де ся подів нянько.

Із слызами в очах
одповіла мати,
пішов до чужіны
роботу глядати.

Не розумить тому
маленька дітина,
яка нещастлива
одтогды родина.

Забудливый нянько
стратив їх адресу,
може зато діти
жаль у серці несуть.

Бо з родного краю
родічів гет женуть,
в чужіні забудуть
на дітей, на жену.

А родина пише
слова на папери,
до родного дому
отворены двері.

Ці не видить нянько
слова прочітати,
же не знають одповідь
своім дітём дати.

Такы ся днесь творять
чудеса на світї,
хоць і жыє родіч,
а сироты діти.

*(Гелена Гіцова-Мицовчінова:
За шыроке море, Свідник,
2016, с. 6-19)*

Людміла Шандалова

Наплю ся водічки

Чістота

Нападав білый сніг
а край ся выновив.
Волю днесь, наісні,
Господь Бог выповнив.

Тихота спокійна
до душы прибыла.
Той ночі мамочка
люба ся приснила.

Навсе є прічінов –
же мі день веселый.
Чісто є, невинно,
покій ся розстелив.

О найменшых

Зохабте діточки,
прошу вас шумні,
в розпуку квіточки
няй прийдуть ку мні.

Зохабте премілых,
то дзбанкы без гріха,
небесам ангелы,
про землю потіха.

Не браньте, кедь нукам,
же сі їх притулю,
несуть мі на руках
із любви кошулю.

Дары

Мілий Боже, де ня зводить
моя думка блудна?
За капельков жывой воды,
там, де горьска студня.

Боже з небес, душа жаждить,
ці їй хыбить много?
Окрышынка на день каждый
з хліба пшенічного.

Одпусть болість, святы
Боже,
за чін покаяный.
Няй покора взяти може
з дарів предкладаных.

Дітятко маленьке

Дітятко маленьке
в яслічках на сіні,
несеш нам жывот
першым і посліднім.

Дітятко маленьке,
завите в пеленах
з небесіх любов
і правда зъявена.

Дітятко маленьке,
без вины баранок,
в тобі є надія
на вечур, на рано.

Під звіздов роджений
сыночок Марії,
Спаситель каждому
хто жыє у вірї.

Ісуску мій

Ісуску мій мілий,
шыю ті рушничок.
Дай мі рано силы,
в ночі добрый сничок.

Ісуску дорогій,
назберам ті квітя.
А душі убогій
дозволь любити тя.

Спинам ручки денно,
мій Ісусе Хрісте.
Молю тя змірено –
дай мі сердце чісте.

Впала роса

Зрана роса впала,
перлы высыпала
на покровець златый.
Хтоже го знать ткати?

Дня лучі ласкавы
до колыскы з травы
зослали ушыту
перину з бланкіту.

До ній сничкы, Боже,
уткай мі. Ты можеш.
Лем Ты можеш знати,
як мі їх уткати.

До церькви

Подь, Божа дітинко,
лем ступай фрышніше,
бо уж ся серденько
на дзвонї колыше.

На дзвонї колыше
під самы небеса,
за селом повыше
діють ся чудеса.

То церьков – невіста
найкрасше строєна
кліче тя на місця,
де мілость здвоєна.

Кажденьку неділю
стрїтима нянічка.
Каже: я притулю,
дам радость на личка.

Пресвятых найдеме,
наймілішу маму.
Подь, дітя, ідеме
дати їм пошану.

Неділя

Біла кошуленька –
днесь є неділенька.

Неділенька зрана
в сонці выкупана.

Радостна комната –
неділенька свята.

Тогды не сьме самы,
прийдеме ку мамі.

Прийдеме до нянька,
то як колысанка.

Притулю ся
як маленька гуся
під крылочка.
Жебы мої очка
не плакали,
помолю ся

Серденько

Серденько моє
кротко ся тримай,
навщівиш місця,
де не є зима.

Не впущай пыху
душічко моя,
дійдеш до дому
де свадьбу строять.

Притуль чін добрый
і мысль ку Хрісту,
найдеши студенку,
в ній водічку чісту.

*(Людміла Шандалова:
Напю ся водічки, 2020,
Свідник: тота агентура,
ISBN 978-80-972058-7-4,
с. 16-23, с. 44-55)*

Штефан Сухый

Незабудка

Стариньскы ластівкы

Смотрили звiздята
на стариньску воду,
перли ся, хто же з них
мать красшу подобу.

Ту застелив вiтор
небеса хмарами
i водна просторiнь
цвине ластiвками.

Газдорань¹ над водов
непосиротiе,
бескiдовый вiтрик
по нiй шпындзы сiе.

Ластiвкы ту орють
iз небовым крылом
кычаркы, бы на них
квiтя не настыло.

В дзiбках носять воду
iз глибок дороги.
Гейжете, же суть то
робiтливы створы?

Хтось колись орав ту
кремiнь i лепчiцю,
хоць вроджай не чекав
сiм раз семерiцiев.

А днесь ластiвчата
в шурцох черно-бiлых
сокашаты по лучках,
зато суть нам мiлы.

Ай колись з газдами
сiяли i жали.
Люде одлетiли,
а птахы зiстали.

Боже, як ту мiло
на подых i погляд,

аж ся захотiло,
ай нам лiтати так.

На стариньску воду
мiло ся смотрити,
уж лем божым птахiм
пасуе ту жыти.

Ходить мiсяць з сонцём
по стрiбернiй глюбцi
i зберають перлы
найкрасшiй Старинцi.

Вна, ластiвка, є то
з неба й воды мiла,
бо на мiлiй земли
гнiздо собi звiла.

Левячiй зуб

Одкысь ся iзъявив лев,
всiгда чути єго рев.

Гнедь вшыткым на знамость
дав,
же є наймiцнiшый краль.

Ломозить i робить крик,
видите, рады му ныйт.

Но у єден любый день
стихнув лев, як в лiсi пень.

Превелебного пана
болять зубы од рана.

Закликали зубаря,
няй вылiчiть нам краля.

Чом я терплю тiлько мук
й перемiг ня малый зуб?

Будь собi хоць ай сам краль,
чом єсь зубы не вмывав?

Мы не кралiвского роду,
на вмываня маме воду.

Балада о малинi

Слухайте, людонькы,
мою баладоньку,
у якiй малинка -
то млинарьска дiвка.

Росла коло млина
червена малина,
нуряла до воды
личенька молоды.

Сто крас знала мати,
хоць росла лем в гати,
й вшыткым была мiла,
як на ярь зацвила.

Од рана до рана,
як вымалiвана,
без краю i конца
смотрила до сонця.

Суть часы, кедь з красы
слава чiнить шпасы
i пруть до головы
йi сны малиновы.

Свое лице, конче,
выношаты над сонце,
з великой парады
ныйт малинi рады.

Загырмiло в небi,
темно ся як в гроби
i суть просьбы марны,
кедь зацлоняты хмары
гору i долину
коло них й малину.

Вна пукать од злости,
планым словом гостить
доджi i мокроту,
же псують красоту.

Т'та хвiля немiла,
бодай бы замлiла!
Раз вечур, раз рано,
не є то по перше,

¹ Газдорань – паномаратiчна незалiсна гора над бывалов Старинов.

же кедь днесь є хмарно,
завтра выйде сонце.

Ту добрый час утік, -
высох млинський потік,
пришли плани часы,
ньит в малині красы.

Смотрила до неба,
же їй доджу треба.
Чія же то вина,
же высхла малина.

Не чекать ті сердце
ани додж, ни сонце.
Без глюбкы в сердечку
не глядай водічку.

Кілько малин в світі,
котра з них повість ті,
же красоті змысел
давать мудра мысль?

Хочеш быти красы кумов,
найдь в собі студник з розумом.
Кедь з того-сь лем половина,
справды спрїеш як малина.

Горнятко

Стоїть у талаші
квітковане, біле,
ай кедь з єдным ушком,
каждому є міле.

Цільый день у нїм суть
лакоткы й доброты...
Няне з нёго чай пе,
як прийде з роботы.

Давать гостім, й своїм
многы питя, стравы:
мамі рано – каву,
мі вечур – какао.

Спраглым і голодным
щіро гварить: - Натє!
Хоць є лем із глинкы,
та мі ся здасть злате.

А я – мале дівча,
на мамку вдала-м ся,

як тото горнятко
каждому придам ся.

Крум-крум-крум!

Скоро рано
за валалом
жаба з млакы
двигать зракы:
крум-крум, якы
суть то звуки?
То зозуля
там з Кычары
кукать, што аж
квітнуть хмары.

То є краса!
Няй до фраса
їде млака,
де каждый лем
крумкать, квакать!

Ай она сама одмала
крумканя урокы мала,
то в вогкій жабячій школі
або з мамов у мочілі.

Тото ку-ку
носить в уху,
й кебы крыла
щі так мала.

Выберать ся на Кычару
попросити там зозулю,
бы ї дала своє ку-ку,
крыла, і співу науку.

Щі не вышла ани з двора,
як боцан співачку сперать.
Гварить, не треба ті крыла.
Кедь єсь іщі не летїла,
гнедь ті буде в люфтї міло,
же забудеш на куканя
і спомянеш не раз на ня.
Підеш зо мнов на комин,
де зчуєш, як пахне дым.
Завуджу тя чисто цілу
на шовдру і солонину.

Як з нёв летїв над мочарёв,
обгорнув ї жаль за мамов

і мудра тота особа
взве ся боцянови в дзёбі.

Вволь мі волю щі єдину
розлучіти ся з роудинов,
вынесу ті з глѹбкы вод
жаб'ячїх перел повный рот.

Од той хвилі боцан в тузі
чекать ї на єдній нозі,
друга терьпне од стояня,
но жаба ся не обявлять.

Кедь вам голос служить слабо,
так ся станьте мудров жабов.
Ці кукате?
Што гварите?
Мілий вам спів, а ці розум?
Мы співати усе знали,
лем бы было крум-крум-крум.

О чім тота байка была:
жабі, зозули, ці крылах?

Злата рыбка

Хто то по ходнику дыбкать?
З рікы вышла злата рыбка.
Дрылять боків волны зводны,
превказує внады водны.

Стрічать сусіду пан рак,
є їй радый, неборак,
й вбіцять сі од того много,
бо сам жые дость убого.
Рад бы спід помулы піти,
воду з водоводу пити,
щі кебы так совду з вісков
в барі, не під брылов деська.

Заджмурькоче рачім очком,
подасть уклон заднім крочком,
од богатой рыбочки
просить скромну пожычку.
Златой фірмы менеджерко,
втворьте ракови серденько,
замахайте хвостом златым,
зробте, бы-м був тыж богатым.

Ах, были то златы часы,
кедь ся жыло з снів і красы
а вшыткым без розмышляня

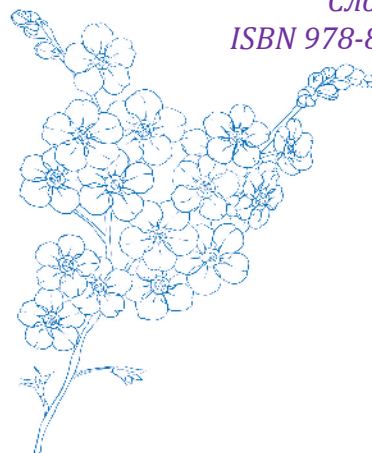
сповнила-м по три желаня.
Потім в людських калных водах
наступила друга мода.
Днесь як дахто хоче веце,
давать до залогы сердце.
Же сьме од рікы Лабірце,
не возьму ті предсі сердце.
(Я так колись дала своє
й стратила-м емоціоне.)
Пробуй щастя, пасти світа,
до залогы даш клевета.

Хто пінязім не є рад?
Зрадовав ся їм ай рак.
Дав клевета на офіру,
же до світа зробить діру,
і не дайте грошім міру..
Течуть грошы коло нёго,
ньит влапити їх до чого,
заплакав рак-сегінь гірко,
бо му з рады рыбки мілко.
Забыв бізнїсменный рак,
же в капіталізмї так:

Тому веце все ся впало,
хто мать бівше похапайло.
Маш велику смолу, брате,
як щі к тому йдеш дозаду.
Кедь дозаду, тай досподу,
лыгай, раче, мутну воду!
Зато ся, панове-брата,
допереду треба драти.

Но а рыбка? – Што там рыбці!
Ньит їй тяжко, – не мать сердца.
Бідных раків все є сила,
злата рыбка – лем єдина.

(Штефан Сухый: Незабудка,
Пряшів: Сполук русиньских писателів
Словеньска, 2008,
ISBN 978-80-969230-9-0)

Дітём про радость і поучіня

Белавы листочки

– Мамо, так бы-м хотіла мати свої фарбічкі... На малёваню лем все мі учітелька свої пожычать, як дакій жобрачці – ці то не ганьба?

– Яка там ганьба, дітино, добрі, же-м ті дала на блайвас. Моле, ани Ольга тыж не мать.

– Я і вшытко пожычу, што мам, а она ховать, як перед даякым злодіём. Просила ем од нёй перо лем єдно словко написати – думате, же дала?

– Маш фляшча з тинтов – перко, не лаком ся на ёй повняче перо, як продаме ялівку, та ті може куплю. Прийде час, же і мы будеме заможнішы. А теперь біж до школы, бо спізниш.

... На годину малёваня ем ся не тїшыла, бо я малёвати не знала. Але ем терьпла, што будеме малёвати днесь. Учітелька отворила таблю, а на ній была красна квітка, вымалёвана фарбнымы крейдамі. На другій таблі было летадло – сиво-белаве.

– Дівчата будуть малёвати квітку, а хлопці летадло, але так жебы сьме до конца години то докончили, бо образки підуть на школьску выставку – дайце собі, діти, залежати. А теперь роздам фарбічкі.

– Тобі, Марько, червену, кавеёву і белаву, а тобі, Ольго – зелену, чорну і жовту. Дівчатка, выміньте собі подля потреби, а до работы, час біжыть.

... Хвала Богу, іщі же то не є таке тяжке, звладну то. Раз-два ем намалёвала квітку. Наперед блайвасом, пак ем зафарбила стонку на кавеёво, квіточкі червенов, зістали мі уж лем листочки.

– Ольго, пожыч мі зелену на листочки, дораз ті верну.

– Мудріяшко єдна, не видиш, же і я іщі не мам листыкы готовы? Фарбічка барз наостро застругана, та іщі ю зламлеш, а до того дость маленька, яка

ту мі не малярька – выніщіш цілу, а якы будуть мої листочки? Чекай шору! Лем барз хочеш быти все перша.

– Але я ті, Ольго, червену сама понукла...

– Понукла? А ці то твоя тота червена? Учітельчина, тихо будь, бо ня стримуеш.

– А зелена чія же? Тыж учітельчина.

– Язык маш, як прайник, а до малёваня есь як коза до воза – тихо будь, не вырушуй!

... Начекала бы-м ся той зеленой за твоёв прызнов – листочки будуть белавы. Шкода, же і жовту мать тота завистливка – белава зо жовтов бы дала зелену. Але дораз дзвінок, добрі, же-м уж готова – підпишу ся і няй іде на выставку.

– А ты, Ольго, сі тоту зелену тримай, скупотынё єдна!

– Но та і буду тримати, – „кілько на гнів – тілько на перепрошіня.“

– Марько, а чом твої листочки белавы? Уж есь віділа белавы листочки?

– Зелену фарбічку, пані учітелько, мать Ольга.

– Та зато твої листочки од ей злобы аж побелавили... А я якбы знала, же так ся стане, зато ем вам повіла. „Фарбічкі собі выміньте подля потреби.“

– Я гварила, же ї дам, жебы почекала.

– Зато, же ей листочки белавы, виновата не она, але ты. А на другый раз вшыткі фарбічкі дам Марьці. А ты, Ольго, запамнятай собі тото: „**Треба так давати, жебы мож было взяти.**“

(Меланія Германова: Дітём про радость і поучіня, Пряшів: Академія русиньской културы в СР, 2015, ISBN 978-80-89798-01-8, с. 11-14)

Выголошенный 8. літературный конкурс Марії Мальцовской

Од 2. септембра до 20. новембра 2021 Сполук русиньскых писателів Словеньска у сполупраці з Академіёв русиньской културы в СР і Інштитутом русиньского языка і културы Пряшівской універзіты в Пряшові выписує **8. рочник Літературного конкурзу Марії Мальцовской** на найліпшы творы в области поезіі, прозы, есеїв і драмы в літературнім русиньскім языку. Орігіналны літературны творы в розсягу од 10 до 20 сторінок тексту (дотеперь нігде непублікованы) може послати на адресу: **ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., Інштитут русиньского языка і културы ПУ, 17. новембра ч. 15, 080 01 Пряшів** каждый автор од 18. року свого віку, жыючій в Словацькій републіці. Конкурс є анонімный, то значить, же каждый автор до обалкы з літературным твором вложить іщі єдну заліплєну обалку, в якій буде ёго мєно, призви́ско, адреса і фотопортрет. Обалкы з мєнами і призви́сками будуть розбалєны председом пороты по оцінію конкурзу (буде го оцінёвати тройчленна порота). Выголошіня выслідків конкурзу ся одбуде в половині децембра 2021. Найліпшы роботы, выбраны одборнов поротов, будуть наслідно оцінены і опублікованы в часописі Русин.

Приправный выбор літературного конкурзу

Чого желати на 30 років?

(Закінчіня з 12. стор.)

Не ем в силі описати вшытко, што през тых послідніх тридцет років діяло ся в Бурсі. По перше, коли рішали продолжати діяльніст Бурсы, іщы ем барз смарката была, так дослівні, бо предшколякы мают то до себе, што все з римом ходят. А по друге, не вшытко дало ся в тамтым часі в хронікарській спосіб затримати, описати, офотити і лишыти потомным.

Тото Бурса все підкрислят – маме своє, не мусиме ся обертати на чуже, ест што плека-ти, ест в чым выберати, треба лем знати...

Зорганізувала Бурса соткы стріч, єдны веце, другы менше науково забарвлєны. Были прелекції, выклады, доповіді, варштаты, школіня, таборы, концерты, выступы, показы, песы, з'їзды, івєнты – значыт ціла гама імпрез і кажда звязана з підтримуваньом і розвитком русиньской достоменности.

Од трьох десятліть громадит Бурса лемкознавчы публикації, удоступнят каждому, хто має таку потребу, але і сама выдає. Як добрі рахую, то без мала тридцет книжок напечатала, а до того доходят іщы платні з музиком, все добром, бо нашом, свойом – лемківском, без мішаня з українським фольклором, котрый хоц красний і барз богатый, то єднак не наш, а мы маме свій. Тото Бурса все підкрислят – маме своє, не мусиме ся обертати на чуже, ест што плекати, ест в чым выберати, треба лем знати...

На своїм: вернули сме домів

Маме своє, бо і Бурса на своє вернула. В 2009 році, по долгих роках стараня, страчений в воєнно-повоєнным часі маєток Бурсы вернул в бурсяны руки. Мож ся чути як в себе, як дома. Як раз і тото є дальшом вынятковом приметом описуваного місця. Хто гын долше ест, быват, зачынат ся чути одповідальний за сесе місце, як за свою хыжу.

А як то при хыжы, роботы все ест дост, внутрі, назовни. Опікували, опікуют ся Бурсом префекты, з наданя організації або без. Долгы рокы б.п. Михал Коцур префектувал в Бурсі, а же было то товды, коли будинок не был іщы выремонтуваний (тепер уж є, хоц по правді, то лем

частичні, іщы вельо необхідного жде), не было то легке, за што належыт ся подяка. Пан Коцур з женом Антоніном, тіж бурсачком, часто приходили до Бурсы, бо і они чули ся гын як в себе, як дома. Аж і загорідку свою гын мали, а бурсяна земля одвдичала ся ім своїма плодами.

Маме своє, бо і Бурса на своє вернула. Мож ся чути як в себе, як дома.

Та перед войном бурсакы так само мали гын малу газдівку, жебы легше было выживити цілу громаду школярів. Ностальгійом напоят, коли сідит ся медже велич черешнями, котры певністю памятают іщы тых першых бурсаків.

Так си люблю думати все, коли на них пізрю, ци то коли обсыпуют ся білым квіттьом на яр, ци коли хмары ворон злітуют ся на солодіцькы овочы (так само міцно солодки, як міцно потрафлят зафарбувати скору, лахы, черевікы).

Ци і косы жывлят ся черешнями, того не знам, але ворон ся не боят і медже деревами од років перхают. Мам вражыня, же то фурт тоты самы косы, же вертают гев, як домів.

Бурса для вшыткых

Любит ся до Бурсы вертати, приходити, быти гын. Моє перше свідоме бываня там то пробы ансамблю Лемковина. Для ня то буде певно найбарже вынятковий і важный час, кед іде о будуваня лемківской достоменности в молодых роках. Перебываня серед своїх люди з так ріжных сел і міст, бесідуваня по свому, вчыня ся свого, вырабляня почутя гордости зо вшыткого, што лемківске, то было барз укріпляючым, а реляції з людьми з ансамблю оставили на долги рокы. Тамтым стрічам не вадили обдерты стіны, старе выпосажыня, невыгоды.

Споминат ся тото з сентиментом, а факт, же маме тепер одмалюваны поміщыня, одсвіжену Бурсу, лем тішыт, што даяк ідеме допереду. Хоц хотіло бы ся барже, ліпше, веце.

Бурса была/єст домом для вельох ініціатив. Была домом для Лемковины, тепер ест для Терочки, котра так само вчыт наступны генерации свідомых Лемків. Є то ансамбль, котрый тримат бурсяный напрям плеканя свого, без

обзераня ся на чуже – того, што уж добрі знане і легко ся приймає. Бо, як уж было повіджене – Бурса надає напням.

Найменше три ансамблі сягнули по співанкы, незнаны скорше, а вылянсуваны Терочком, а іщы лем припомниме, што перед парома роками Бурса зорганізувала I Фестиваль Лемківской Авторской Творчости. Знали сме, што Русины то здібны люде, фестиваль лем того потвердил.

Через тых тридцет років кусцьок змінял ся особовый склад Стоваришыня. Єдны приходили, другы одходили, з ріжных причин, часом з огляду на вік, брак сил, часом через даяку уразу, бо, як то в родині – человек ся і посварит, і згніват, але родина на все родином остає.

І є то для Бурсы характеристичне, што не робит нич для свого індивідуального хосну, вшытко, што робит, робит на благо Вас, Русинів.

Декотры ствердили, што час на нове покоління, час для молодых, але сентимент до Бурсы лишат ся на все, бо як інакше пояснити, што вельолітній ведучый організації, Йоан Квока, оддал до Бурсы родинну памятку – стареньку гуню, котра памятає іщы передвоенны Ізбы. Боже заплат, красны то подарок. Придте самы, переконате ся. Не сховали сме єй нигде глубоко, єст на видуку, жебы тішыти інчых.

І є то для Бурсы характеристичне, што не робит нич для свого індивідуального хосну, вшытко, што робит, робит на благо Вас, Русинів. Про Вас, для Вас, з Вами, а часом і наперек Вам.

Не спосіб описати вшытко, што з Бурсом по-

в'язане, бо де даке хоц надмініня, што Бурса была домом для Русиньского Демократичного Кругу Лемків «Господар», што є домом для Чугы, молодіжного стоваришыня, котрому завдячаєме двоязычны таблиці на Лемковині, што є віртуальным, але фурт домом, одкрытым для каждого, хто потрібує інформацій – домом для Цифрового Архіву з тисячами удоступнених сканів і десятками тисячів, які ждуть на дигіталізуваня, домом для учеників, котры в Бурсі можуть вчыти ся лемківского языка, домом для ініціатив – прогульок, варштатів, стріч, котрых цілю є вказати вшыткым школярям лемківского языка, што доціняный є іх труд зв'язаний з додатковима заняттями, котры беруть на свої плечы, што Бурса, є домом для каждого, хто зморений абы-яким трудом, хоче хоцем зайти напیتی ся горня воды...

Наша сила в людях

Не спосіб вымінити вшыткых з імена і назвиска, котры творили і творять вынятковіст того місця. То єст найвекша сила Бурсы – люде. І того як раз желям Бурсі на єй тридцетку – непересічных люди, котрых все при собі мала, най має і надале. А вік не єст важный. Шак видите, што мож мати 30 і 113 в тым самым часі. Просто магія.

ПС. Ні, не забыла єм, *last but not least* хотіло бы ся написати, без Бурсы не было бы ЛЕМ.фм, не было бы того без Богдана, лем ци маме силу писати і чытати о ним в минулым часі...? Я не мам.

(Публікуєме в оригіналі – лемківскім варіанті русиньского языка.)

10 років випробування, радості, смутку і великих успіхів

Десять років то гейбы щестливе чысло, кед посмотриме дозаду. Старчыт дакус пізрити на нашу лемківску історію. По десятках роках вигнання, части з наших дідів повело ся повертати на Лемковину. Десять років то тіж час, коли ріжны творы переходят першы випробування, коли часом треба скоро зареагувати, жебы того, што уж ся зробило, не змарніти за дурно.

Така тіж ест і десятка радия ЛЕМ.фм. Полна ріжных експресий, ріжных історий, котры будувало жытя поєдних творців і редакторів. Раз весела вандрівка, де по дорозі находила ся жменя великих успіхів, а раз смутна стріча з правдивым жытьом, де часом і слезы были не-обхідны.

В пятницю, 4. червця/юнія 2021 рока, тєперішні і бывшы редакторы і спілпрацівники нашой редакції провели в просторах Руской Бурсы в Горлицях стрічу, вчас котрой одбыло ся двогодинне живе высыланя програму. Споминали сме не лем на початкы самого радия, але і особисты початкы каждого з нас, повязаны з тым, што все присвічат нашій роботі – лемківській справі.

Не было, а є – вкінци сме ся дочекали

Офіціально перше лемківске радийо ЛЕМ.фм зачалао своє історичне высыланя 1. червця/юнія 2011 р. Хоц часто тота дата ест подавана за його формальный початок, то сама стріча при участі лемківських патріотів, яку заангажувал думкодавця і основатель радия Богдан Гамбаль (1965 – 2020), одбыла ся 29. мая 2011 р. в меньшій з нижніх саль горлицкой Бурсы.

Як раз слова «Не было, а є – вкінци сме ся дочекали» выповіл в єдным з першым джінглів Богдан Гамбаль. Сут они днес ретроспективом тых подій сперед десятиох років, які уж на все записали ся великыма буквами в русинській історії.

Радийо через тоты роки перешло ріжны фазы розвитку. Од интернетового радия, де спочатку звучали лем скорше награны програмы, по живе высыланя, аж і вступліня до правдивого наземного ефіру на столпах в Горлицях (Лем-

ковина) і Польковицях (чужына). Окрем того поступенно розвивал ся інформаційный порталь, на яком чытати можете хоц бы тот текст.

Зачнийме іщы раз

Наша радийова стріча зачала ся о 17.00 год. влучыньом в жывый радийовый ефір. Головныма модераторами были єдны з першых редакторів ЛЕМ.фм, яких закликал до спілпрацы Богдан Гамбаль – **Павлел Малецькій і Даміян Трохановскій.** Як самы бесідували, коли отримали запрошыня творити радийо, нияк тому не вірили, а саму ідею выділи як шаленоту... Но, але кед ся ест впертым, а до того дакус і шаленым, то все ся вшытко мусут зыістити.

Святкуваня зачали сме як раз од архівальной реляції зрыхтуваной **Богданом Гамбальом** зо спомянутой стрічы з 29. мая 2011 р. В рамках ней вызвучал лемківскій гимн «На Лемковині», якій і мы іщы раз одспівали.

Пак пришла пора на приведіня першых, автентичных споминів, як раз од тых з редакторів, які мали нагоду і щєстя спілпрацувати з небіщыком Гамбальом при зачатку радия. Окрем **Павла (Краків) і Даміяна (Варшава),** тым єдным з першых, што робил авдиції, был **Славко Загурскій (Краків),** єден з нечыслєных професійональных журналістів, які нашли ся в файті ЛЕМ.фм.

Окрем выміненых горі присутны были дальшы актуальны редакторы: **Наталия Малецька-Новак (Горлиці), Анна Масляна (Краків), Олена Дуць (Высова), Ольга Пелєхач (Гладышів), Моніка Тылявска (Розділя), Петро Медвідь (Пряшів), Севериян Косовскій (Вроцлав) та Якуб Зигмунт (Краків).** Каждый з нас повіл того, што му гейбы лежало на серці, што му мысль здолала прикликати зо своїх початків. Єдны з нас долучыли внєт по році, двох, або трьох істнуваня ЛЕМ.фм. Дальшы деси в половині той десяткы, а іщы інчы цілком не так давно.

Очывидно, бракло других редакторів, які як раз в тот ден не змогли быти в Горлицях. Серєд них сут дальшы актуальны члєны редакції, як хоц бы кореспондєнтка з Україны, **Анна**

• Колектив радія ЛЕМ.фм, котре приносить скоро каждый день інтересны матеріалы о Русинах і про Русинів.

Кырпан, яка так само єст том особом, яка дост скоро за справом Богдана Гамбаля зачала робити в радію. Вшыткых актуальных і бывших редакторів і спілпрацівників ЛЕМ.фм з імена і назвиска спомянул Даміян Трохановскій. Приемно было чути, што за десят років назберало ся нас близко чотырдесят осіб. З самой стрічы награнный был і відеозапис.

Была при тым і ідея

Само радийо **ЛЕМ.фм** не взяло ся одникаль. Возникло з глубокого пересвідчыня, што Лемкам скоро потрібне єст своє медиум, де будут годны слухати рідного языка, жебы в добі і хаосі сучасного світа не пожерла іх глобалізація. Тото як раз од першых дни ся повело зреалізувати. Неодолга тоту ролю выполняти зачал і наш інформаційный портал, а в своїм часі выдаваный тіж тыжденник «**ЛЕМ.фм+**».

Лем же ідея родила ся (а радше одроджувала) і приспособлювала непереконых і в інчый спосіб. Так было хоц бы товды, коли на самым початку як єден з основных принципів взаїмных контактів редакції было принята комунікувати ся в писаній кореспонденції не лем же по лемківскы, але што єст неочывидне і для днешніх хоснувателів языка, кіриличным записом нашого языка, в місце скаліченого запису латиньскыма буквама.

При будованю радія, його брэнду, при штоденній, часом нелегкій роботі, все зозаду каждой редакторской головы было і є почутя патріотизму та обовязку. Кілько то раз в радію, при радію, з радийом, під патронатом радія – родили ся цікавы і концепційны цілі, які за

задачу мали єдно – покріплати нарід, дбати на лемківскій язык і кед была така потреба, твердо боронити гонір Лемків.

І так за пізно...

Уж пару дни по стрічы, вчас єдної з бесід з пядесятпарулітнім вірным слухачом почул єм, што наше радийо єст супер, фай, найліпше, лем... і так за пізно зачало.

Може і штоси в тым єст, може і штотраз меньше єст тых слухачів, які вроджены іщы дома, завзято ден і ніч слухали бы тото, што маме ім іщы фурт до повіджыня. То як раз тота генерація, часто перестрашена, з почутьом кривды, бодай найвеце тішыла ся з початків радія, а уж напевно товды, коли з горлицкого і польковицкого высылачів зачал звучати на штырі страны світа наш прекрасный язык.

Но, але як то бесідуют, подібно николи не єст за пізно. Вірме – бо тото сме си желали каждый з осіб на вчас ювілейной стрічы – же наше радийо фурт буде выполняло свою ціль, будувало тых, кому тото треба, і розвивало свій доробок. Были і жычыня, жебы приходило гу нам штотраз веце охочых, здібных, молодых люди, які хотят доведна розвивати перше лемківске радийо.

ЛЕМ.фм іщы фурт ярує, хоц ніт уж серед нас того, якій посіял зеренце, што го выплекал і лишыл в дозрілым, богатым стані. Знайме, што то не конец, а початок што найменше другого десятилітя. Вірме, што так само буде цікаве і шалене.

(Публікуєме в оригіналі – лемківскім варіанті русиньского языка.)

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ, Тороньська універсіта, Канада

70-роча од народжіня культурного діятеля меджі Русинами Америки

Джері Джумба (Jerry Jumba) нар. 28. 6. 1951 у Мак-Кіз Рокс, Пенсілванія, США – музикант, хореограф і культурный діятель русиньского походжіня в США.

Джері Джумба закончів Музичну факулту Універсіты Дукейн (1985), потім брав активну участь у заснованю і забезпечіню хореографічної і музичной приправи дакількох фолклорных ансамблів, у т. ч. **Славяне** (засн. в р. 1969) у м. Піттсбург, штат Пенсілванія; **Краяне** (засн. в р. 1976) у м. Дейтон, штат Огаё; **Карпаты** (засн. в р. 1978) у м. Ембрідж, штат Пенсілванія; **Русины** (засн. в р. 1978) в м. Мак-Кізпорт, штат Пенсілванія; **Бескіды** (засн. в р. 1979) в м. Лівонія, штат Мічіген; **Кружок** (засн. в р. 1981) в м. Клівленд, штат Огаё.

Дж. Джумба тісно сполупрацовав з Америцьков грекокатолицьков (візантійсков) русиньсков церьковлєв, пропагуючі знаня о духовній і світській культурі карпатських Русинів як директор програму здобываня знаня о культурній дідовизні (Cultural Roots Program) Пармской епархії (1980 – 1993) і директор програму возроджіня церьковного співу (Chant Renewal

Program) грекокатолицькой (візантійской) митрополії Піттсбургу (1984 – 1992). **Быв закладателєм і ведучім каждотыжднёвого карпаторусиньского радіо програму в Піттсбургу (1997 – 2003) ітд.**

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Сто років од народжіня владыкы Іоанна Семедія

В тых днях Мукачовска грекокатолицька епархія припоминать собі сторочніцю од народжіня свого епархы, котрый церьков вів од часів ілегаліты і привів єй аж до часів слободы і новой незалежной державы.

Іоанн Семедій був єпіскопом, котрый сохранияв статус церькви sui iuris, хоць атаки на статус епархії пришли такой по обновліню церькви. Сохранияв русиньску церьков, а тым і русиньский народ. Быв остатнім єпіскопом ілегалной Мукачовской епархії, а єдночасно першым офіціалным епархом по обновліню той церьковной шструктуры.

Быв чоловіком, котрому по десятках років офіціалного неєствованя епархії подарило ся выбудовати містну церьков, обновити і укріпити церьковны шструктуры, і котрый чув повязаня з іншыма епархіяма, про котрых была русиньска Мукачовска епархія Церьковлєв – Матірєв.

Іоанн Семедій

Народив ся Іоанн Семедій 26-го юна 1921-го року в селі Мала Копаня, Виноградівского раёну (Севлюш до 1946-го року), на Підкарпатській Руси. У 1942-ім році закончів гімназію в Хусті. В тім самім році наступив на Ужгородську духовну академію.

В році 1944 ся став добровольником і боєвав у Чехословацькій армоді. Пізніше був демобілізований, жебы міг продовжовати богословскы штудії, яки закончів у 1947-ім році. В тім самім році прияв з рук владыкы Теодора Ромжы рукоположіня на священника. Быв призначений префектом і учітелєм богословской академії в Ужгороді, єдночасно выконовав функцію нота-

• В році 2016 був владыкови Іоаннови Семедієви одкритый памятник в ёго роднім селі Мала Копаня. Посвятив го тогдышній мукачовський епарха Мілан Шашік.

ріуса епархіального управління Мукачовської греко-католицької епархії.

Од року 1949, коли була советьсков владов офіціално зліквідована Мукачовська греко-католицька епархія, аж до року 1987 робив у цивільних професіях, пак одышов на пенсію. Но цілий тот час діяв в рамках підземной, ілегалной церкви.

Тайный єпископ, епарха

24-го августа 1978-го року в селі Оноківці, коло Ужгорода, од греко-католицького владыкы Александра Хіры, котрый був тайно рукуположений на єпископа Теодором Ромжом і перешов собі комуністичным лагром, дістав Іоанн Семедій тайны єпископскы свячіння. В януарі 1979-го року, по смерти апостольского адміністратора епархії – Николая Муранія, Іоанн Семедій як єпископ зачав вести Мукачовску греко-католицьку епархію в ілегаліті.

Зміна пришла аж ку концу комуністичного режиму, по обновліню Греко-католицької церкви на Україні дня 20-го новембра 1989-го року.

Хочь ту треба спомянути, же владыка Іоанн вже у 1987-ім році брав участь в жаданях перед московсков владов, жебы признати Греко-католицьку церьков. О нецілий рік і пів пізніше, 21-го януара 1991-го року, дістав владыка Іоанн Семедій од тогдышнього Папы римского Йоана Павла II. декрет о тім, же є Римом признаний як епархіальный єпископ мукачовський.

В тім часі на території Підкарпатя были высвячены далшы єпископи – Іван Маргітич і Йосиф Головач, котры ся стали помічними єпископами. У функції епархы владыка Іоанн був аж до 25-го януара 2003-го року, коли Папа римський Йоан Павел II. прияв ёго резігнацію і владыка став ся єпископом-емерітом.

Умер 6-го децембра 2008-го року у віці 88 років, в 31-ім році єпископского служіння і 62-ім році священства. Похований був 9-го децембра в роднім селі.

Єпископ обновы

Іоанн Семедій мав важну роль в рамках обновліня Мукачовської греко-католицької епар-

xii. За ёго періоду у функції єпархы подарило ся принавернути грекокатоликам дакотры церькви, котры по 1949-ім році хосновали православны, а таксамо церьковны будовы, меджі котрыма мож спомянути, наприклад, і єпархіалный палац в Ужгороді, обновила ся богословска семінарія, зачали ся будувати новы храмы.

Єпархія по довгих роках офіціального неєствования під веджінём свого єпархы нелем о жыла, але зачала і проквітати. За ёго веджіня єпархії зачав ся і процес, на концы котрого у 2001-ім році був за блаженого выголошений ёго святиель, владыка Теодор Ромжа.

Хранитель церкви sui iuris

Таксамо было важне ёго русинське прямова-ня. По обновліню єпархії в 1989-ім році были такой намагы українських єпископів, жебы Мукачовску грекокатолицьку єпархію підпорядковати під Українську грекокатолицьку церьков, котра в тім часі мала свій центер у Львові.

В юну 1990-го року проходила в Римі Сінода єпископів Української грекокатолицької церькви, на котрый пришов і владыка Іоанн Семедій ведно з владыками Іваном Маргітичом і Йосифом Головачом, кедьже дістали запрошіня.

На сіноді був владыка Семедій під тиском з боку українських єпископів, жебы ся ёго єпархія припоїла ід українській церькви.

В тій думці мали українськы єпископи споєнца – Івана Маргітича, котрый був проукраїнського напрямку. Многы проукраїнськы думаючі грекокатолики Маргітича беруть за чоловіка, котрый боєвав проти „сепаратізму“ тогдышнёго веджіня Мукачовской грекокатолицької єпархії.

Владыка в тых нелегких часах обновлёваня церькви і нового возроджіня Русинів стояв на русинських позиціях. Не був согласный з тым, жебы Мукачовска грекокатолицька єпархія мала перестати быти русинськов церьковлём sui iuris і підпорядковати ся українському Львову.

Доказав сохранили свою єпархію прямо під юрисдикціём Рима, як тому все было, і кедь був під міцным тиском. Владыка тым нелем сохранив історічну Ужгородську унію, з котрой русинськы грекокатолики вышли, але забранив тым і скорій українзації церькви на Підкарпа-

тлю, што може доцінюеме аж днесь.

Владыка Семедій чув звязаня з єпархіями, про котры была Мукачовска єпархія Церьквов –Матірєв. Таке звязаня чув і з тогдышнёв Пряшівсков грекокатолицьков єпархіём, котра выникла одділїнём теріторії од Мукачовской єпархії. Брав участь на многих церьковных подїях в Пряшові, стрічав ся із владыком Йоанном Гіркоком, котрый був в тім часі пряшівським єпархом, і до пряшівської семінарії посылав в 90-ых роках 20-го стороча штудувати многих богословів із Підкарпатя.

Мойсей, што жыв правилами хрістіаньской любви

Ку сторочніці народжіня владыкы Іоанна Семедія была публікована і статя Микола Рішка під назвов „Мойсей Срібної землі“. Дозволю собі цїтовати дакотры высловы, котры характеризують жывот і душпастырське діятельство владыкы.

„Єпископ Семедій прямовав вшыткы намагы на надвязаня тісных контактів із представителями братьских церьквей і інших конфесій... Він жыв правилами хрістіаньской любви ку тым, што у свій час взяли маєток нашой церькви, і вірив, же Боже Провіджіня приведе до нового возроджіня нашой праотцёвской віры. Вшыткы остры углы, непорозумліня і конфлікты з православнымы братами ся старав вирішовати сам.“

„В часі веджіня Мукачовской грекокатолицької єпархії єпископом Іоанном парохіане звыкли на то, же меджірелігійны конфлікты ся рішыли якбы самы і парохіане жыли релатівно спокійно, не было такых острых конфронтацій як на Галічі. Малохто знав, же вшыткы напятя меджіцерьковного і внутрішнёцерьковного боя ся зосередили в єднім серцію чоловіка малого росту, но з великым люблячїм серціём. Він єднако любив своїх, як і тых, што го ненавіділи,“ пише Микола Рішко.

„На нашій благословленій Стрїберній землі ся Іоанн Семедій став носителём церьковной традиції, а як вірний сын своєї землі – тварєв нашого русиньского народа.“

Іван Русинко – визначный культурно-сполоченьскый діятель на Словакії

З нагоды жывотного юбілея – 80-ых народенин побісїдуєме з Іваном Русинком зо Свідника, родаком із села Бехерів у Бардеївскім окресї, нашым довгорочным активістом, педагогом, дїрігентом, культурным і літературным діятелём, чоловіком, котрый на основі свого цілжывотного діятельства зажив немало доброго і планого. Знам го роки як мудрого і розважного чоловіка многих інтересів, вірного Русина одданого свому роду. Од зачатку діяня русиньского руху на Словакії ся активно залучав до ёго работы при організованю розлічных активіт цілословацького ці регіонального характеру. У 1999 році І. Русинко приготувив на выдрукованя цїнний зборник выбраних поезій Александра Павловича, котрый выдала Окресна організація Русиньской оброды у Свіднику під назвов *Русины желяють быти Русинами*. Редіговав і упорядковав поетічны творы поета Николая Гвозды, котры выдала Русиньска оброда на Словеньску (РОС) у 2002 році під назвов „*Квітки з мойой загородкы*“, до якої написав подробну біографію автора. Помагав при находжаню співанкового репертоару до першого і дуже цїнного ЦД, яке вышло у 2003 році під назвов *Гімнічны співы Русинів*, де І. Русинко приспів стародавнов співанков *Дайме Богу-отцю хвалу*, котру даколи наши люде співали на свадьбі, як ся вернули із церьковной вінчанкы, і іншыма. Припоміг творами русиньских авторів при готовлїню 1. зборника про русиньских декламаторів, котрый під назвов „*Материне слово грїх забывати*“, выдала РОС. Як бывать звыком при жывотнім юбілею, любиме ся споминанём вертати до дїтинства і молодых років, до вшыткого, што сьме пережыли. Так робиме і при бісїді з нашым юбілантом І. Русинком.

• Іване, спомянь собі на дїтинство у своїм роднім Бехерові, може і на даякы звыкы в селї...

– Часто ся вертам до свого дїтинства і молодых років у моім роднім Бехерові. Село тых часів было повнолюдне, кыпляче жывотом, самобытне, співанкове, веселе і смутне, розмаїте, як і сам жывот ёго жытелїв. Не было ани єдного опущеного дому. Скоро в кожій хыжі жыли 3 а дагде і 4 генерачны родины. Окрем дорослых людей было много дїтворы, молодых дівок, парібків, людей похылого віку, бо при газдованю ся придала каждая рука. Од яри до осени, як мої ровесници, ем перешов вшыткыма „сільскыма професіями“, од пашіня гусок, через пастушіня, кошїня, ораня, саджіня, сіяня, збераня уроды, молочїня... Познали сьме цїлый наш хотарь, каждую закутину, потїк, студенку ці полянку. Знали сьме де і коли ростуть грибы, ягоды, малины, чорніці, орїхы... В часі літнїй спраготы сьме вольный час вывжывали на купаня в банюрї під мостом коло фары, або повыше села в купалїщу, котре собі Бехерівчане зробили з ініціативы членів Читалні Общества А. Духновїча даколи в 1929 або 1930 році в Ярузї і котре по оправї было в ходї іщі в 50. роках м. ст. Ініціатором той думкы і многих іншых почїнів общества був наш родак, молодой Алексей Фаринїч. Жыво на нєго споминам, як в єдно літо пришов меджі нас на „ёго“ купалїще, бісїдовав з нами, спознавав по файтї, выззув ся, сїв собі на бережок і мочїв ноги в потоці. Зато сьме вшыткы Бехерівчане знали плавати. Радіо в селї мав лем учитель, было на батеркы. В часі кошїня і жнив учитель

завїсив на школьскый сыпанець малу школьску таблу і каждый день по руськы на ню написав, який буде час, подля того, што повідали в радїю. Мої мама ня każde рано выправили чїтати, бо требало знати ці буде добра хвіля або додж. Люде то хвалили. Учїтель мав і машынку на писаня і охотно написав кому што требало. Телефон у селї завели лем до касарні фїнанчной пригранїчной варты, де было доволене телефонувати.

Дуже рад споминам на старых людей, котры про нас – дїти были ходячіма енциклопедїями. Як ся посходили через довгы зимны вечеры, было што слухати. Знали красно розповідати вшелїякы пригоды зо жывота, споминали на стары часы, як ходили на паньске, на войну, на Америку, на жнива, де кого страшило, співали... Великов приповідкарьков была баба Кулпыха (Юрчішінова), котра выдумовала і властны приповідкы, стишкы і співанкы. На єдну споминам доднесь: „Ходила-м по Лажї/зберала-м пїняжі/назберала-м копу/дала-м свому хлопцу“. Як остала вдова з пятїма дїтми, своїм співом сама себе перемагала. Шкода тых народных талантів, котры про біду ся не могли розвивати до професїональных вершынь. На селї было жыво, озывав ся спів пастухів, дівок – грабачок, переключованя людей при роботї, клепаня і брушіня кос, голосы дзвінків од худобы. Была то сімфонія жывого села. Теперь аж отупно выїти на моє колишне бехерівске паствїско, де мій прадїдо орав і сіяв овес і татарку, бо там лем дикый ліс. Смутно мі за моім Бехеровом, селом моїх дїтських літ.

• Якы были твої першы дотыкы з науков, культуров ці друкованым словом як дітины?

– Наша родина не была заможна, скорше худобна. Нянько як сирота жыючого отця в Америці, тяжко ся змагав жывотом із своєв мамов, може і зато полюбив друковане слово, книжки і новинкы все мали честне місце в нашій хыжі. Отець був секретарём містной організації Общества А. Духновіча і бібліотекарём Читалні Духновіча. У нас дома був і ужгородський Благовістник і Правда худобы Готтвалда, што в часі войны перед Німцями требало палити. І по войні був бібліотекарём сільской книжніці а по нім тоту функцію робив я. В нашій родині вшыткы радо співали. Много співанок ем пізніше записав од бабкы, отця і мамы. Отець був кантором у церькви од 1939 до 1994 року. Як малый хлопець ем ся тішыв, кедь ня взяв на службу до канторьского крылоса, де были велічезны і тяжкы книги (мінеї, тріоды), котры я барз обдивляв. Отець був і свадьбяным старостом. Моєв першов книжков був руськый Букварь. Отець мі го купив у Пряшові, кедь ем іщі не ходив до школы. Доднесь із нёго памятам стишок Пушкина *„Ветер, ветер! Ты могуч,/ Ты гоняешь стаи туч,/ Ты волнуешь сине море,/ Всюду веешь на просторе./ Не боишься никого,/ Кроме бога одного“*.

Моя генерація, на жаль, уж была послідня, што за жыла уж лем заникаючу традичну народну культуру із вшыткыма ей проявами, бо індустріалізація і колективізація змінила жывоот села, котре вдяка добрым і народностно свідомым священикам і учителям все было носителем твердой руськости“. Доконця і бежерівскы Жыдове себе называли руськыма Жыдами. Іщі до 1950-го року був техніков з графітом зображений крест меджі двома молодниками, але на приказ державных органів був вночі тайно зліквідований, но вшыткы в селі знали, хто то зробив. До 7. класы были свідоцтва писаны по руськы а у 8. класі уж по українскы. Мінили ся і офіціалны назвы школ: із слова руська на –українська. Но я і моя генерація была вихована руськов школов. Доднесь мам одложены писма з моїма сокласниками по руськы і в часі воєньской службы.

• Котры были найвызначнішы особы на полю народного двиганя у вашім селі, котрых памятають Бежерівчане і ты?

– Такыма, котры ся найвеце заслужыли о релігійне і культурно-народностне підростаня народа были священик Др. Михал Артём і учитель Алексей Фариніч старшый. Обидвоми пережыли в селі скоро цілый свій плодныи жывоот. Артём выштудовав теологію в Будапешті і 2 рочникы лікарьской факулты а в зрілім віці іщі право. Як великый народовець, доктор і боєвник за політичны, соціалны, народностны і релігійны права нелем Русинів на Маковіці був двараз зволений за посланця до угорьского парламенту. За своі погляды і діятельство був твердо переслідований мадярьскыма органами і грекокатолицькым мадярьськым епіскопом Новаком, а наконець скончів

як мученик за народ і церьков. Подобно і Фариніч, ст. За твердой мадярізаціі не перестав учіти по русиньскы, зато був арештований, грозили му шыбеніцёв, бо же „кулькы бы на нёго была шкода“. По взнику першой ЧСР таксамо не было доволено учіти по русиньскы, лем по словацькы, але Фариніч не перестав учіти по русиньскы, зато му окресный бардеёвський школьскый іншпектор Клохань на 18 місяців одняв половину місячного плату. Но Бежерівчане за свою русиньску школу ся сміло поставили. Уж в 1924 році послали на міністерство школства петіцію, жебы было доволене в „руськім селі Бежерові мати руську школу“. Міністерство не одповіло а так у 1926 році послали другу петіцію, но ани на тоту не дістали одповідь. Наконець ішла до Прагы многолюдна делегація з многих русиньскых сел, меджі котрыма був Бежерівчан Панько Лещішин. Такы были нашы Бежерівчане в минулости і такы были особности, котры ся заслужыли за підвишіня народностно-культурного жывоота жытелів Маковіці. Но соціално-економічны зміны по войні запрічінили, же люде із села одышли за работов а молоды за науков, што і мене однесло з дому.

• Вернийме ся твоїм споминанём до школьскых роков.

– В Бежерові была в 1947 році дітьска матерьска школка „Государственный русский детприют“, до котрого і я ходив, мам з нёго і фіктивне свідоцтво (высвідчіня). Основну школу, 1. – 5. класу, ем закончів в Бежерові, 6. – 8. класу в сусідній Хмелёвій, де був музично-співацькый мандолиновий колектів, вела го учителька п. Петрикова, а дакілько раз їй був помагати і п. Олексій Сухый. Колектів выступав на I. фестивалі в Меджілабірцях у 1955 році. В репертоарі сьме мали і співанку А. Павловіча *Сама я ся сама зрадила* і іншы. Спали сьме у воєньскых станах на соломі, на луці коло Лабірця а ілі з воєньскых „ешусів“.

• Як в тім часі вызерало навчаня в школї, в якім языку сьте ся учіли і з яких учебників?

– В народній школї вшыткы предметы сьме ся учіли по руськы, як ся тогды говорило, а словацькый язык аж у 3. класі. З руськых учебників (выданых в СССР) сьме ся учіли і в 6. класі (то была 1. класа середней школы). У 6. класі сьме дістали і українську читанку. У 1. і 2. класі сьме навчаня зачінали і кончіли молитвов *Отче наш, Богородице Діво* і табліцёв множіня а новий школьскый рік сьме зачінали на службі в церькви. У 3. класі церьковны молитвы были замінены даяков чуднов світьсков молитвов і за короткый час сьме навчаня зачінали лем *Піснёв працы* а кончіли *Інтернаціоналов* по словацькы або піснёв „Дети разных народов“. У 1. – 3. класі мали сьме грекокатолицьку релігію а в 4. – 5. класі уж была релігія православна. Вшыткы свідоцтва од 1. по 5. класу были писаны по руськы. І на будинку школы в такім языку была назва.

• Фотографія є з 17. 10. 2011, коли бывшый пріматор Свідника Ян Голодняк передав ПаедДр. Іванови Русинкови Ціну пріматора ку ёго 70-ым народенинам за вызначне діяельство.

• Перешов єсь розлічноязычнов школов ай релігіїв, якы были твої задумы, чім єсь хотїв быти?

– Спочатку єм хотїв быти гудаком, бо ня заінтересовала дыхова мизика, котру єм увідїв на 1. мая в Бардеєві, де єм з отцєм ходив маніфестовати як многы з нашого села. Як єм собі купив в Хмелєві як пятокласник руську книжку „Строение вселенной“, моєв ціложывотнов пасієв ся стала астрономія. По вісемрочній школі єм дав пригласку на середню педагогічну школу, хотїв єм быти учітелєм. Но зачали ся дружства розпадати, родина вирішыла, же єдиный сын бы єм ся як учітель уж не вернув на ґаздівство. Не пустили ня на кушкы до Пряшова, але змінили пригласку на ЄСШ до Бардеєва. Вызерало, же з мого учітелєваня ніч не буде. Але стало ся інакше, дружства ся розпали, а потім знова vznikли. Мій класный ня з 10. класы послав домів, же можу ся вернути до школы аж як отець підпише пригласку до дружства а так єм дома перебыв скоро місяць. Было бы што говорити і о колективізації, контігентах і іншій біді нашого села в 50. роках і по войні, акції П і т.д. По матурі єм поступив на Педагогічний інштїтут до Пряшова, на апробацію руськый язык, географія і музичне вихованя, де єм спознав високошкольскых педагогів, як А. Шлепечького, І. Гірку, М. Міґалія і іншых, але з найвекшов почливістьєв споминам на свого учітеля індивідуальной гры на гусях доц. Ю. Костюка, великого музиканта і доброго учітеля.

• Исто тя по школі застигла і воєнчіна, де єсь єй „одкрутив“?

– 26-місячну основну воєньску службу єм абсолвовав при піддунайській пригранічній варті в Комарні, де єм 2 рокы был в суборі Дунай, як член народной мизика, соліста і хоріста. Хормайстром мішаного хору был

бывшый професор пряшівской препарандії Юрій Бобак, котрый за Акції П был репресованный, выселеный із родинів із Пряшова, был учтовником на штатнім маєтку в Коларові. Я ся з ним сприятелив і з ёго родинів. Ведно сьме приготовили про хор і дакілько русиньскых і руськых співанок, з котрыма сьме выступали на цілодержавных преглядках у Зноймі, Домажліцях і інде. По обновліню грекокатолицькой церькви Ю. Бобак даякый час учів богословцїв на ЦМБФ в Братїславі, є автором рукопису, ірмологіюну під назвов „Піснослов. Грекокатолической літургіческой спів епархії Пряшевской. Составил о. профессор Георгій Бобак, 1978“. Є то першый ірмологіон пряшівского простопінія – дуже цінна работа. Пригранічна служба не была легка, но інтересна, даколи і забавна, бо Дунай жив турістами. Но в 1974-ім році єм зажыв і велику природну катастрофу – підмачаня і переторгнутя валу Дуная при Медведєві і затопліня части Жытного острова. Шкоды на живім і мертвім маєтку были велічезны.

• Де єсь зачінав своє учітелєваня?

– То была основна школа в Свіднику, тогды была лем єдна а школярїв много, зато ся учіло на дві зміны, дообіда і пообіді. Было аж по 5 паралелных клас і великый учітельскый колектів (40 учітелїв). Зо мнов пришла і моя єнокласніця з тов істов апробацієв. Были сьме першы кваліфікованы учітелі на музичне вихованя в окресі. Я ся пізніше став методіком про музичне вихованя при Окреснім педагогічним центрї в Бардеєві. Абсолвовав єм постґрадуал про выховных порадцїв з одбору і робив порадцю при выбері професії. В школі єм заложыв дїтський хор, котрый успішно репрезентовав школу на вшыткых фестівалах, розлічных акціях, конкурзах. На школі єм учів

музичне виховання од 6. по 9. класу, російський язык і географію. Два роки єм учів і на гімназії географію і інструментальну гру на ЛШУ. В тих роках при нашій школі діяв і колектів Маковіця, де єм був членом хору і народной музыки. З колективом сьме выступали по близкій і далекій околиці. Приготовили сьме цілый програм до юбілеа А. Павловича, де выступив із споминанєм дїдо Ванюга, котрого учів іщі Павлович. Ту єм пережив і крушний рік 1968.

• **Справды, як сьте у Свіднику переживали тот історичный рік 1968?**

– І в нашім окресі были силы, котры ся намагали до слова людацькым способом окліщити людскы права нас, Русинів. Доходжало аж до крайности, же по наших містах коловали спискы людей, котрых треба ліквідувати з верейного жывота, многым Русинам на двері малєвали крестикы на знак їх фізичной ліквідації. Жадали, жебы учітелі „Несловаці“ робили додатковы экзамены зо словацького языка, жебы на словацькых школах учіли лем Словаці і под. Зато в нашім окресі був выголошений цілоокресный штрайк учітелів, до котрого ся залучіли учітелі зо вшыткых школ в окресі. Ёго центром і організатором была наша школа. Мы, русиньскы учітелі, сьме ся твердо поставили за свої права і жаданя, котры сьме публіковали і в пресі. Нажаль, інтерпретація штрайку ся днесь перекручуть як кому пасує, але документи не пустять. Наприклад Окресна книжниця у Свіднику выдала у 2011-ім році публікацію Двасто років свідницького регіону в датах. О учительскім штрайку ту написано: „20. decembra 1968 sa konal protestný štrajk učiteľov vo Svidniku za ponechanie ukrajinčiný na školách“. Абсолютна неправда. Вымысел. Ганьба!

• **В половині 70. років єсь ся став директором Музея української культуры у Свіднику, што тя чекало на тім пості работы?**

– Директором єм був од 1974 до 1986 року. Окрем координації музейной работы: выскум, будованя фондів, презентація выстав, експозиції, едічна работа і будованя матеріально-технічної бази музея, котра была критична – проблемів было невроком. Музей мав розоставляну, коло 50 метрів довгу двойштокову господарсько-технічну будову, лем грубы муры. Была то чорна ставба, без проектів, фінанцій, додателя і ставебного поволіня. Но за пару років ся подарило ставбу злегалізувати і докончити. Тым ся вирішив многорочный проблем з недостатком депозічных просторів на фонды матеріальной культуры, были выбудованы конзервачны ділні і комплетне бываня про домовника в планованім сканзені, котрого ініціатором був мій предходця Іван Чабиняк. Я уж нашов концепцію будованя і витіпованя ареалу за амфітеатром, але із неприсвоєнов парцелов, а до ареалу было купленых 5 домів. Надряджений орган – ВС КНВ і міністерство культуры не дали згоду на будованя сканзену, бо в недалеких Бардеївскых Купелях уж зачали будувати сканзен а 2 сканзены

близко себе не рекомендовали. Куплены деревянные будинкы 5 років стояли а час робив своє. Требало ся одзноа добивати того заміру на розлічных уровнях. Наконєць в тихости міністерство культуры в 1975-ім р. установило пятьчленну групу експертів на посуджїня, ці може свідницькый музей будувати сканзен. Нащастя, єден з експертів був Франтішек Маркуш, директор Крайской памятковой sprawy в Пряшові і він мі тоту тайну справу зателефоновав. О годину сьме сиділи в авті на дразі до Братіславы, де о 2 дні засідала комісія і рекомендовала міністерству дати згоду на будованя сканзену. Найвекша заслуга належить Ф. Маркушови, а далшым чоловіком, котрый мав найвекшу вагу в комісії був Імріх Пушкар, директор Словацького інштитуту штатной памятковой старостливости і охраны природы в Братіславі, третій – Штефан Мрушковіч, директор Народописного інштитуту СНМ в Мартіні, четвертый – Ян Ботік з Народописного інштитуту САН у Братіславі, вшыткы Словаці. Спомеджі наших хочу спомянути єдно мено – Федор Гондор, наш родак, тогдышній порадця председы влады П. Цолоткы, котрый був напамічний музею. Не вшытко было таке просте як спомінам, але замір ся выдарив. Прибыли першы объекты – хыжы з Кечковець, Рівного, Тополі, Нижніх Репаш, ковальска ділня, пила, млин і далшы. Посліднім объектом за мого директорованя была церьков із Новой Полянкы, котра была згрунту поставлена з нового дерева. Моім заміром было, жебы служыла обом конфесіям в часі фестивалу, але не стало ся так. У 1975 році вдова по Дезідерови Міллім, пані Пріска, вирішыла дарувати МУК выше 500 образів з тым, же музей выбудує Галерію Д. Міллого. По згоді свідницькых функціонерів і ведучого одбору культуры КНВ і я дав згоду, але з великым гнівом і неохотов дакотрых высокых крайскых функціонерів, котрым то не пасовало до їх дискриміначных планів. Наконєць дішло в раді КНВ аж до пропозиції мого одкликаня з функції, котру єм не пришов до Кошіць підписати. Морално ня в тім конфліктіі з тогдышніма „богами“ підпорив ведучій таємник ОВ КПС у Свіднику, наш чоловік, Михал Барвірчак. У 1975 році був даруючий договор з П. Милліовов підписаний. Про галерію був витіпований напіврозваленый бароковый каштель, записаний у державнім списку памяток. Так міг прашівський памятковый інштитут зачати реконструкцію, значіть – знова наш добродитель Ф. Маркуш. До послідніх годин отворіня галерії мі надряджены говорили, же нияка галерія Міллого не буде отворена, лем „выставны просторы, ці галерійны просторы“, але з боку МУК было роблено вшытко, жебы была одкрыта Галерія Народного умелця Д. Міллого, што ся і стало. У 1983-ім році за участи П. Міллоу ей отворив тогдышній председа влады СР П. Цолотка. А вшыткы русиньскы нежычливці стихли. Были і далшы проблемы з недостатком просторів, што выжадовало немало сил, копу урядованя, выбавлєваня і нервів, покы ся вшытко подарило сповнити.

• У своїм пліднім животі єсь учітелёвав, вів колектів, співав, грав, був директором МУК, робив на ОНВ, був заступцём директора школы, де єсь зачінав, але наконець тя животна путь привела до твоёй ціложивотной пасії – астрономії, кедь єсь аж до пензії (1993) робив директора Обсерваторії в Розтоках, де приходили визначны астрономы з України, Чехії і Польщі. Але што твої далшы пасії?

– Далша область, котра ня спроваджать цілый живот є поезія, шпеціално лірика. Наша Окресна організація Русиньской оброды в Свіднику зачала як перша з русиньских організацій організувати конкурзы поезії і прозы а по нас і далшы, котры беруть участь в Духновічовім Пряшові, што ня дуже тішить. Люблять ся мі тексты наших народных співанок – то суть дослова перлы народного генія. Но трапить ня, кедь чую в радію, на фестівалах ці конкурзах шумну мелодію із спотвореным текстом. Єден час аж єм зачав такы „грїхы“ записовати, але по часі ня то перешло. Нихто то не бере до увагы. Шкода, бо калічіме генерації. Все єм рад слухав і співав, бо в нашій родині ся дуже співало. Народны і церьковны, найвеце співанкы на церьковны свята, колядки, маріаньскы, страстны і іншы. При штудію музыки єм обявив богатство важной музыки, котру як хлопець зо села єм дома не познав. Од студентьских років єм зачав записовати тексты і мелодії наших співанок. У 1983 році вышов малый зборник пісень з Бехерова і Регетовкы – Меджі двома горами. Все ня інтересовала наша регіонална історія, історія Бехерова і ёго культуры. Записую, што лем можу і діалект села, може раз з того буде діалектныи словник нашого села. Лем ці буде кому читати... Єм великым сурфістом по інтернеті, де находжу вшеляку літературу, котру єм нігда не мав можность тримати в руках, а так добігую, на што колись не было часу.

• А што твоя родина, жена, діти...

– Тішу ся зо своєю родины. Моя жена была тыж учителька, маме двох женатых сынів, єден зубный, другый ветеринарный доктор, трёх внуків і єдну внучку, котры нам роблять найвекшу радость, а знають і „бісідовати“.

• Чім єсь ся занимав у послідніх роках?

– Наш, бехерівський сільський уряд перед пару роками пришов з ініціативов приправити публікацію о історії і культурі села. Скликав коло 20 потенціалных будуціх сполуавторів. Ентузіазм був великий, але зістали сьме лем троє. Было треба прикликати до сполуавторста і Небехівчанів. Того часу ся завершує работа над рукописом. Книга бы мала выйти концём рока.

• Який твій погляд на сучасный русиньський рух?

– Найтяжшый вопрос, який єсь мі могла дати. Я до нёго вступив зачатком 90. років, од основаня Русиньской оброды в Свіднику, був єм членом выбору, председом нашей організації і членом Координачного выбору РОС в Пряшові, був єм на святочнім выголошіню кодифікації русиньского языка ітд. Мій погляд такый, же хто ся чує Русином, або собі усвідомлює своє русиньске коріня, мав бы то дати знати своїм способом і в своїй околиці. Бо наша культура, історія не є в ничім менша, як інша, лем ей треба знати і збогачувати. Бо помалы страчає свій язык, найвекше народне богатство і главный знак каждого народа. Ніч з того ся не учить в школах, родічі самы тото не знають, з дітми бісідують по словацькы. На наших селах запроваджають словацькый богослужебный язык, читаня Апостола, Євангелія і проповіді уж лем по словацькы. А притім в минулости была церьков і школа нашов найвекшов народнов опоров. Соціалізм нам взяв школу і церьков, стратили сьме своє духовне коріня. Як пише публіциста і писатель Й. Банаш, чоловік без коріня, не мать самоусвідомліня, мож з ним легко маніпуловати, крутити на своє, а він слухать і тримле крок... Такыма ся стали многы Русины, хоць днесь маме конштитуцієв забезпечене право як іншы народности, але по штиридцятьрочній анестезії бы сьме потребовали веце старостливости з боку державы, главно о школство, о наш язык. Але то бы сьме мусили і мы самы хотіти. Мали сьме свою русиньску Церьков свого права (sui iuris) а ей ніт. Де є? В документах Ватікану (суть на інтернеті) ей находиме іщі в 60. роках 20. ст. Нихто народу не высвітлив, што ся з нёв стало...

Каждый народ мусить мати своїх воджатаїв. Русинам хыбить така выразна особность, котра бы нас соединяла до єднотной організації, котров бы мала быти РОС. Але все были і будуть іншы субекты русиньского характеру, но мали бы ся злучувати на сполочній платформі Округлого стола, бо то є добра думка і треба ю утримати. Мам надію, бо до русиньского руху за послідні роки вступило дость выразных молодых людей, в котрых віджу перспективу, же з них выростуть новы Духновічі ці Добряньскы. Дай, Боже, наш русиньський Боже!

Іване, много здравя, щастя і свіжю мысль на многая і благая літа з нагоды твого юбілея ті жычіть редакция Русина.

Здрой: ІнфоРусин ч. 13 – 14/ 2016, доповнене.

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать Академія русиньской культуры в СР (6х гоґне, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предплатне 12 євр. Адреса редакції: Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мгр. Александер Зогуляк, языковий редактор: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., редактор: Мгр. Михал Павліч, ПгД. Регістрацны чісла: ISSN 1339-5483, EV 328/08, MІČ 49 589. Адреса на інтернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk. Выдане 16. августа 2021 р.

Realizované z finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

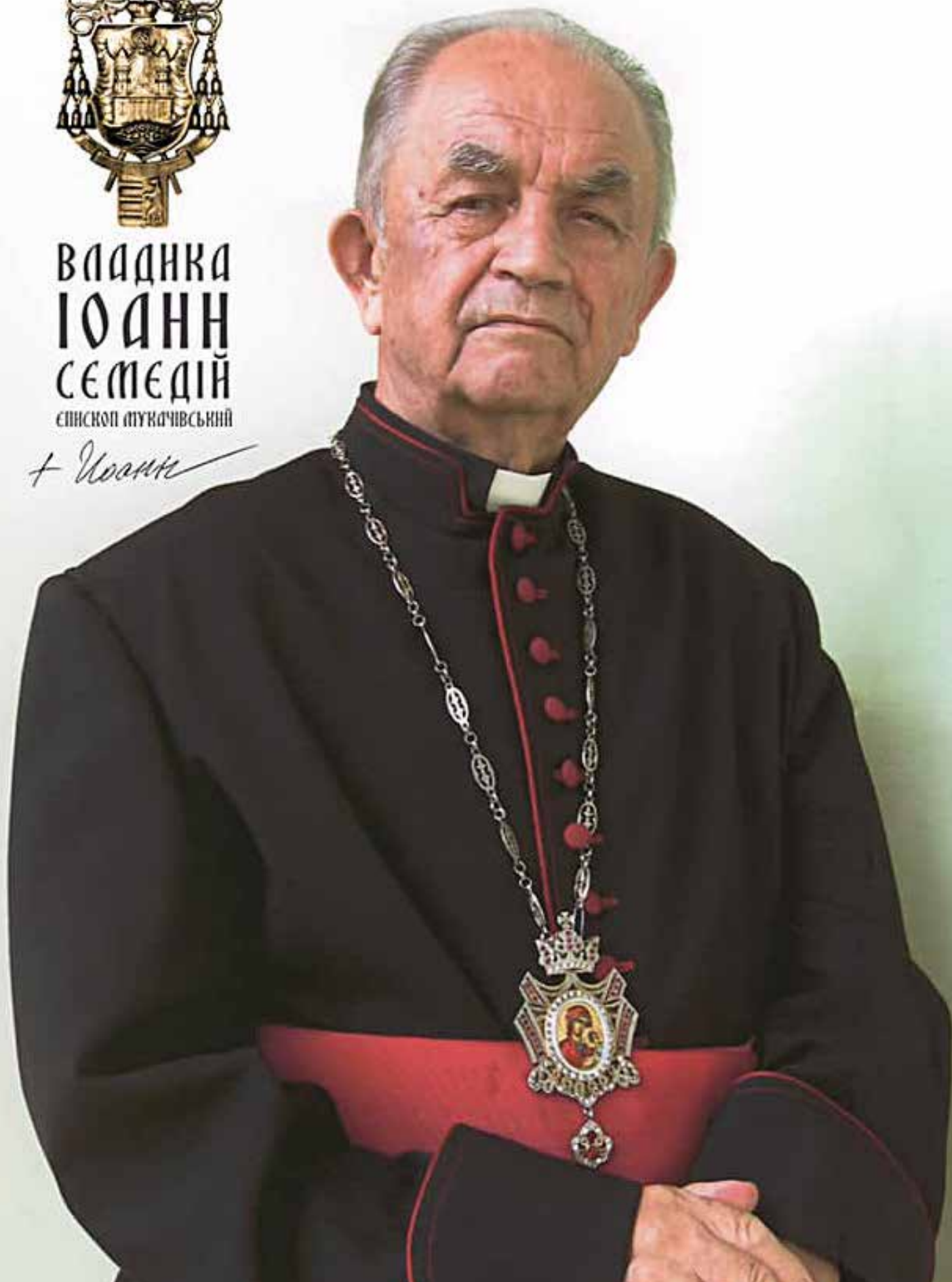
• Наш 80-рочный юбілант, вызначный культурно-сполоченьскый діятель на Словакії – ПаедДр. Іван Русинко.

Владика
ІОАНН
СЕМЕДІЙ
ЄПІСКОП МУКАЧІВСЬКИЙ

+ Іоанн

• Перешло 100 років од народження владыкы Іоанна Семедія, бывшего єпископа Мукачовской грекокатолицької єпархії.